

Lunds universitet
Sociologiska institutionen

MASKULINITET OCH VÅLD
- ETT NORMALISERAT FENOMEN?

En kvalitativ analys av diskurser som inte ifrågasätter och/eller
osynliggör genus relation till våld

Författare: Nina Johnsson
Uppsats Soc 446, 41-80 p
Vårterminen 2002
Handledare: Anita Dahlgren

ABSTRACT

Författare: Nina Johnsson

Titel: *Maskulinitet och våld – ett normaliserat fenomen? En analys av diskurser som inte ifrågasätter och/eller osynliggör genus relation till våld.*

Handledare: Anita Dahlgren

Sociologiska institutionen, vårterminen 2002.

Våld ses som ett stort samhällsproblem och officiella orsaksförklaringar till våldsbrott anges vara "kontinentala umgängesvanor" och marginalisering. Detta är dock bara en del av sanningen eftersom den döljer förövarens kön. Utav alla våldsbrott som rapporteras begås över 90 procent av män, och jag har ifrågasatt varför inte denna överrepresentation av ett kön synliggörs. Det är nödvändigt att ifrågasätta genus relation till våld för att förstå vilka processer som bidrar till våld, och det är också anledningen till varför jag väljer att tala om maskulinitet istället för män.

Att våldet framställs och behandlas som könsneutralt och att inte en uppenbar skillnad mellan män och kvinnor när det gäller våld ifrågasätts menar jag har stor betydelse för synen på våld i samhället. Mitt syfte är därför att med olika teorier belysa aspekter på varför ett genus dominerar när det gäller våld och analysera den eller de diskurser som inte ifrågasätter och/eller osynliggör detta förhållande och på så sätt producerar en föreställning som normaliserar sambandet mellan män och våld. I min undersökning har jag utgått från tre frågor: I vilken relation står maskulinitet till våld? På vilket sätt och varför osynliggörs och normaliseras relationen mellan maskulinitet och våld? Vilka samhälleliga konsekvenser får ett osynliggörande av genus relation till våld?

Tyngdpunkten i undersökningen har varit att, med diskursanalysens verktyg, analysera hur de diskurser som utreder brott och våld framställer kön och genus, och tolka vilka konsekvenser olika diskursiva framställningar får. Diskursanalys är ett verktyg för att tolka vad som sägs och hur det sägs genom att språket representerar och konstituerar världen. Språket avspeglar inte neutralt omvärlden. I analysen har jag lagt speciell vikt vid begreppen: makt, objektivitet, ideologi, subjekt, sanning och kunskap. Det material jag valt att analysera är rapporter om våldsbrott från BRÅ (Brottsförebyggande rådet).

Jag har genom analysen funnit att det råder en diskursordning inom den diskurs som rapporterar och analyserar brott, det vill säga att flera mer eller mindre motsägelsefulla diskurser existerar sida vid sida, i detta fall blandar man sociala och genetiska/biologiska perspektiv. Detta bidrar till en tvetydig hållning, vilket syns vid en jämförelse av rapporterna, och jag ser denna hållning som en möjlig anledning till varför man inte problematiserar kön eller genus. I rapporterna framhålls vidare inte subjektet och brott behandlas som neutrum vilket leder, menar jag, till att man producerar och reproducerar en föreställning om att män och våld kan betraktas som något normalt. Den neutrala hållningen, eller objektiviteten, bidrar vidare till att myter om samhället bevaras framför allt myten om den manliga sexualiteten som okontrollerbar och myten om jämställdhet. Detta sker, när det gäller den första myten, genom att genus ignoreras och inga orsaker till sexualbrott framhålls. När det gäller den andra menar jag att det finns tydliga svårigheter att problematisera ett kön i en jämställdhetsideologi. När kön oundvikligen måste synliggöras är vidare tendensen att man framhåller brott som avvikande beteende, trots att det är bara män det handlar om. Patologisering blir viktig för att framhålla en icke-representativ bild av män.

Konsekvensen av att inte ifrågasätta och/eller osynliggöra genus relation till våld blir att de strukturer man i själva verket avser att förändra istället kan upprätthållas.

INLEDNING	4
1.1 Syfte och frågeställningar	5
1.2 Teori och begrepp	5
1.2.1 <i>Maskulinitet – kön eller genus?</i>	5
1.2.2 <i>Diskursanalys som teori</i>	7
1.3 Metod och material	10
1.4 Bakgrund	12
1.4.1 <i>Tidigare forskning</i>	13
2 TEORIER OM MASKULINITET OCH VÅLD	16
2.1 Social organisation av genus och genus relation till våld	16
2.1.1 <i>Maskulinitet och våld (brott) i relation ålder, klass och etnicitet</i>	18
2.1.2 <i>Makt, dominans och institutionaliserat våld</i>	20
2.1.3 <i>Maskulinitet och sexualitet</i>	23
2.2 Big boys don't cry	26
2.2.1 <i>Järn-Hans – ett maskulint ideal?</i>	26
2.2.2 <i>Kritiken mot essentialistiska perspektiv</i>	27
3 ANALYS AV DISKURSER SOM UTREDER VÅLD OCH BROTT	29
3.1.1 <i>Teorier om brott som undviker att problematisera kön eller genus</i>	31
3.2 Rapporter om våldsbrott	34
3.3 Analys av rapporter om våldsbrott	38
3.3.1 <i>Analys av rapporten "Dödligt våld mot kvinnor i nära relationer"</i>	40
3.4 Sammanfattande kommentar av analysen	45
4 AVSLUTANDE DISKUSSION	47
5 LITTERATURFÖRTECKNING OCH BILAGOR	49
5.1.1 <i>Bilagor</i>	50

INLEDNING

Dagligen matad med nyheter om våldsbrott utförda av män ställde jag mig frågan om vi lever i en värld med en outtalad konsensus för att det i princip bara är män som utför våld, eftersom det aldrig tycktes följa några reaktioner på att det var/är just män. Denna uppsats handlar om detta outtalade och jag har valt att undersöka *varför* man undviker att tala om våld och män samtidigt. Jag ville ta reda på varför våld framställs som om det vore ett naturfenomen och försöka blotta det som har bäddats in i en till synes tyst överenskommelse.

När det talas om våldsbrott officiellt, det vill säga brott som faller inom ramen *brott mot person*, anges orsaksfaktorer av BRÅ (Brottsförebyggande rådet) vara "kontinentala umgängesvanor" och marginalisering i samhället (www.dn.se 2001-08-29). Men det sägs inget om fördelningen mellan män och kvinnor. Statistiken finns tillgänglig. 1994 beslutades att all individbaserad officiell statistik ska vara uppdelad på kön om inte särskilda skäl talar mot detta. Anledningen till beslutet är "att synliggöra skillnader mellan kvinnor och män" vilket "är en grundförutsättning för att kunna bedriva ett aktivt jämställdhetsarbete" (www.naring.regeringen.se/2002-03-14). Men skillnader synliggörs oftast inte, och tydliggörs ännu mindre. Statistik från SCB (Statistiska Centralbyrån) visar att "brott mot person", när det gäller "lagförda brott mot brottsbalken" 1998 i Sverige, i *över 90%* (se bilaga 1) av fallen utförs av *män* som utövar våld mot andra män, kvinnor och barn. Om kontinentala umgängesvanor och marginalisering är viktiga orsaker varför är det då, i över 90% av fallen, enbart män som begår mord och dråp, misshandlar och våldtar? Kvinnor, som har en historia av marginalisering inte minst genom att de nekats tillträde till vissa positioner, verkar uppenbarligen inte behöva ta till våld utan blir istället offer för våld.

Nu är dock två tredjedelar av offren för dödligt våld män, och män tillhör också den högsta kategorin offer när det gäller misshandel, vilket gör att man kan sammanfatta våldet i första hand som mäns våld mot andra män och i andra hand mäns våld mot kvinnor och barn. Det råder ingen tvekan om att det är män som utför våldet och detta har också uppmärksammats politiskt, men problemet är att man bara ser till det våld (främst misshandel) som män utövar mot kvinnor vilket gör att centrala frågor koncentreras kring varför just kvinnor blir slagna, inte *varför* män slår.

Om grunden till ett våldsbenäget beteende ligger i detta att vara "man" vill jag argumentera för att det framför allt är konstruktionen av "man", eller rättare sagt konstruktionen av maskulinitet som är relevant för analys av våld och våldsbeteende. Om grunden till att våldet existerar överhuvudtaget är att det finns en samhällelig konsensus av generell ignorans gentemot konstellationen män och våld och ett osynliggörande av förövaren, är det i allra högsta grad, menar jag, en analys av hur och varför detta kan ske som är viktig.

1.1 Syfte och frågeställningar

Att våldet framställs och behandlas som könsneutralt och att inte en uppenbar skillnad mellan män och kvinnor när det gäller våld, och brott överhuvudtaget, ifrågasätts menar jag har stor betydelse för synen på våld i samhället. Mitt syfte är därför att med olika teorier belysa aspekter på varför ett genus dominerar när det gäller våld och analysera den eller de diskurser som inte ifrågasätter och/eller osynliggör detta förhållande och på så sätt producerar en föreställning som normaliserar sambandet mellan män och våld.

Det är *inte* min avsikt att framhålla "män" som grupp, utan istället se på vilka omständigheter i konstruktionen av maskulinitet som kan tänkas konstituera ett våldsbeteende och därtill ett accepterat sådant med följande frågeställningar: I vilken relation står maskulinitet till våld? På vilket sätt och varför osynliggörs och normaliseras relationen mellan maskulinitet och våld? Vilka samhällsliga konsekvenser får ett osynliggörande av genus relation till våld?

1.2 Teori och begrepp

Min teori är att sambandet mellan maskulinitet och våld har normaliserats genom att våld inte synliggörs och/eller problematiseras i förhållande till genus. Jag menar att det är nödvändigt att ifrågasätta genus relation till våld för att förstå vilka processer som bidrar till våld, och det är också anledningen till varför jag väljer att tala om maskulinitet istället för män. Ställningstagandet är framför allt baserat på att individer är socialt konstruerade. Jag utgår från ett konstruktivistiskt perspektiv vilket betyder att världen konstrueras socialt, att våra handlingar och attityder inte bestäms av en uppsättning nedärvda egenskaper utan är beroende av sociala, kulturella och historiska faktorer. Det vore inte möjligt att tala om maskulinitet som något essentialistiskt, som varande en inneboende egenskap hos alla män, eftersom det då inte skulle vara möjligt att se våld som en social konstruktion, som något föränderligt. Då hamnar man istället i en biologiskt/genetiskt orienterad diskussion om hur gruppen "män" ska hantera sitt latent våldsbeteende, och våldet riskerar alltid att blossa upp eftersom det förväntas existera per automatik. Med detta vill jag framhålla att diskussionen kring våldet och dess orsaker är konfliktfylld och tenderar att ses utifrån olika diskurser, och jag kommer i min analys att argumentera för vilka sociala konsekvenser olika diskursiva framställningar får. Men innan jag redogör för vad diskurs och analys av diskurs är vill jag skapa en förståelse för begreppet maskulinitet genom att förklara hur jag använder kön och genus.

1.2.1 Maskulinitet – kön eller genus?

Distinktionen mellan kön och genus är problematisk genom att dess uppdelning oftast bygger på föreställningen om två separata biologiska kön där genus framställs som socialt kön utifrån könsorganen. Ett problem är att antagande om biologiskt kön som avgörande för genus faller på

att verkligheten ser annorlunda ut, det vill säga när genus inte följs av kön. Könet förutsätts som en viktig del av identiteten, och dess betydelse formas och omformas socialt, kulturellt och historiskt, och härigenom skulle man kunna säga att begreppet kön är lika mycket en social konstruktion som genus, vilket är något som Judith Butler (1999) hävdar. Genus anser hon vara "den 'produktionsapparat' som skapar kön som något 'prediskursivt', 'förkulturellt'" (Nationella sekretariatet för genusforskning 1999:10). Problematiken kring användningen av kön är också att det finns osäkerhet och risk för missförstånd eftersom kön kan antas vara naturgivet och därför riskera att inte ifrågasättas. I svensk och nordisk kontext har dock kön en bredare betydelse jämfört med i engelsk, kön används därför på ett annat sätt och en direkt översättning av engelskans sex/gender till kön/genus blir ofta ganska trubbig.

Min användning av kön respektive genus i uppsatsen är dels baserad på vem som refereras och dels baserad på den språkliga användningen av kön i just svensk kontext. Jag gör ingen distinkt skillnad mellan dem vilket naturligtvis gör att de kan upplevas som diffusa. Men begreppen blir likvärdiga i många sammanhang och är ämnade att förstås utifrån den kontext de presenteras i. Dessutom blir det problematiskt att helt förkasta själva begreppet kön, speciellt så länge som vi kategoriserar människor efter just kön. Jag ser istället kön som ett fysiskt framträdande, en social och kulturell föreställning om vad vi *förväntas* vara, inte vad vi *är* eller *vill vara*, medan genus är den sociala och kulturella *tolkningen* av hur detta förväntade kön bör uppträda och bete sig. Robert W Connell uttrycker denna förståelse som att "i vår kultur är den fysiska upplevelsen av manlighet och kvinnlighet centrala för den kulturella tolkningen av genus" (Connell 1996:78). Maskulinitet och feminitet kan ses som just tolkningen av kön, vilket följaktligen innebär att maskulinitet kan ses som genus.

Maskulin konstruktion är beroende av handling och social interaktion inom en viss social, kulturell och historisk kontext, och detta, menar jag, är en viktig aspekt när man talar om våld eftersom våld uppenbarligen inte alltid uppträder i samband med maskulinitet. Att genus inte nödvändigtvis följer av kön innebär vidare att maskulinitet inte nödvändigtvis måste tillskrivas ett manligt kön eller genus även om det – direkt, symboliskt eller indirekt – refererar till manliga kroppar, vilket är något som också Connell (2000) har betonat. Han har vidare påtalat svårigheten med att definiera maskulinitet och menar att orsaken är "genus egen karaktär, historiskt föränderlig och politiskt laddad som den är" (Connell 1996:15). Han menar att maskulin och feminin tenderar hamna i tre olika diskussioner, varav de dominerande och varandras motsatser är biologi kontra social konstruktion. Den tredje ser Connell som en sorts ambivalent mittposition och förklarar dilemmat som: "om biologisk determinism är fel, och om social determinism är fel, då är det inte troligt att en kombination av dessa två skulle vara rätt" (Connell

1996:77). Problematiken visar, menar jag, att definitioner av maskulint/feminint, och gränsdragningar dem emellan, blir lika omöjliga som existensen av rent maskulina eller rent feminina individer. Dilemmat kunde avväjas med att bara prata om män menar Jeff Hearn (1996) och K Clatterbaugh (1998), eftersom maskulinitet ofta används inkonsekvent och lika ofta vilar på generaliseringar eller på förenklade föreställningar om skillnad mellan män och kvinnor. Men Connell håller inte med utan frågar sig varför man skulle tala om män och på så sätt underbygga en distinktion från kvinnor och därigenom förutsäga en redovisning av genus. Han förklarar att om koncepten maskulin/feminin överges kan man inte tala om genus tvetydighet eller komplexitet, inte om motsägelsefulla personligheter eller de koncept som går bortom kategorin män och kvinnor. Svårigheten med att formulera en definition är vidare ett tecken på "the crisis tendencies in gender relations which have in a number of ways destabilized the situation of men" (Connell 2000:17). Dessutom förordar Connell pluralformen "maskuliniteter" för att accentuera betydelsen av att det finns många olika mönster av maskulinitet. Genus konstrueras inte bara annorlunda i olika kulturer och under olika historiska perioder, utan också inom givna kontexter såsom skola och arbetsplats (Connell 2000: 10). Jag har dock valt att behålla maskulinitet även i singular, dels för att undvika förvirring vid hänvisning till andra teorier, och dels för att jag klargjort att dess betydelse inte är universell eller naturlig utan istället betecknar olika yttringsformer. Våld är bara en av dessa.

De teorier jag valt att använda för att synliggöra genus relation till våld utgår från ett konstruktivistiskt perspektiv. En konstruktivistisk utgångspunkt är också utmärkande för diskursanalys, vars redskap jag använder för att analysera den diskurs, eller diskurser som producerar och reproducerar en föreställning om maskulinitet och våld som det normala.

1.2.2 Diskursanalys som teori

Som begrepp är diskursanalys relativt omfattande och tar sin utgångspunkt i "att våra sätt att tala på inte neutralt avspeglar vår omvärld, våra identiteter och sociala relationer utan spelar en aktiv roll i skapandet och förändringen av dem" (Jørgensen & Philips 2000:7). Världen får betydelse genom diskurs och diskursanalys bygger på strukturalistisk och poststrukturalistisk språkfilosofi som menar att det är bara genom språket som vi upplever verkligheten. Språket representerar och konstituerar världen, skapar strukturer som reproduceras och förändras, och förändring av diskurs är således ett sätt att förändra världen. I diskursanalys integreras både teori och metod genom att den innehåller vissa ontologiska och epistemologiska premisser om den sociala världens konstruktion, teoretiska modeller samt metodologiska riktlinjer för praktiskt tillvägagångssätt, och jag har här försökt att avgränsa dess teoretiska uppbyggnad och närmare förklara det praktiska förfarandet under metodavsnittet.

I min analys har jag främst använt mig av Marianne Winter Jörgensen och Louise Philips (2000) förklaring av diskurs och diskursanalys eftersom de täcker en bred förståelse av diskursanalysens olika angreppssätt. Jörgensen och Philips anger diskurs som ett bestämt sätt att tala om och förstå världen (eller utsnitt av den) och presenterar tre olika sätt att förhålla sig till diskursanalys, där jag av utrymmesskäl har valt att endast förhålla mig till två av dem. Det är Ernesto Laclaus och Chantal Mouffes (1992, 1993) *diskursteori*, och *kritisk diskursanalys* främst utifrån Norman Faircloughs (1997) synsätt. Gemensamt i dessa angreppssätt poststrukturalistisk och delvis marxistisk teori samt konstruktivistiskt¹ synsätt vars premisser bygger på: kritisk inställning till självklar kunskap, historisk och kulturell specificitet, samband mellan kunskap och sociala processer och mellan kunskap och social handling. Skillnaderna ligger främst i olika fokus på analysen. De diskursanalytiska begrepp som jag har lagt speciell vikt vid i analysen är: *makt*, *objektivitet*, *ideologi* *subjekt*, *representation* samt *sanning* och *kunskap*.

Michel Foucault (1980, 1987, 1993) definierar diskurs som bestående ”av ett begränsat antal utsagor för vilka man kan definiera en mängd existensvillkor” och utifrån konstruktivistiskt perspektiv utgår han från att ”sanningen är en diskursiv konstruktion och olika kunskapsregimer anger vad som är sant och vad som är falskt” (Jörgensen & Philips 2000:19). Diskurser innebär också hegemoni, vilket är ett klassanalytiskt begrepp hämtat från Antonio Gramsci (1967) definition av hegemoni som: ”*organisering av samtycke* – som de processer varigenom underordnade medvetandeformer konstrueras” och där ”maktförhållanden naturaliseras, alltså blir så självklara att de inte kan ifrågasättas” (Jörgensen & Philips 2000:39). Enligt diskursanalytiskt synsätt är makt alltid närvarande genom att vi lever enligt en bestämd ordning vilken konstitueras av makt, och diskurs ses som ett försök att skapa entydighet och reducering av andra möjligheter. Makt är knutet till objektivitet och fasta etablerade diskurser betecknas som objektiva i betydelsen att de är historiska resultat av politiska processer och strider där objektivitet är det som framstår som fastställt och oföränderligt. En viktig punkt i diskursteorin som jag vill argumentera för i analysen är att *objektiviteten refererar till en omvärld som har tagits för given*, formulerat enligt följande:

Objektivitet är avlagrad makt där spåren av makt har utplånats, där man alltså har glömt bort att omvärlden är politiskt konstruerad (Jörgensen & Philips 2000:45)

Grunden till förståelsen är diskursteorins uppfattning av objektivitet som likställd med ideologi, och de menar att objektivitet likt ideologi döljer andra möjliga alternativ. Även om de utgår från att allt är *kontingent*, det vill säga möjligt men inte nödvändigt, framhåller de ändå att det alltid finns en ofrånkomlig objektivitet (ideologi) – sociala institutioner som vi tar för givna och

¹ Författarna själva använder istället begreppet socialkonstruktivistisk eftersom de inte vill förväxlas med Piagets konstruktivistiska teori, men jag vidhåller begreppet konstruktivistisk p.g.a. att det används och definieras enligt betydelsen social konstruktion i alla övriga teorier.

inte ifrågasätter. Detta likhetstecken mellan objektivitet och ideologi kan kännas förvirrande men förstaelig utifrån den diskursanalytiska uppfattningen att den kunskap som finns om världen inte självklart kan ses som objektiv sanning utan som produkten av en kategoriserad värld. Synen på kunskap påverkas kulturellt och historiskt och är därmed kontingent. Vad som var en till synes objektiv sanning igår behöver således inte vara lika självklar idag.

Kritisk diskursanalys har hållit kvar vid begreppet ideologi och närmar sig mer än diskursteorin marxismen, influerad av Louis Althusser (1976). Enligt Althusser är ideologi ett representationssystem som döljer sant förhållande till varandra och gör "de reella relationerna ogenomskinliga så att vi inte kan känna igen eller genomskåda dem" (Jørgensen & Philips 2000:22). Perspektivet att verkligheten döljs bakom ideologier av olika slag och vad detta får för konsekvenser är något som jag försöker åskådliggöra i min analys. Teorin om att ett genus dominerar när det gäller våld och att den diskursiva praktiken (utövandet av en diskurs) inte ifrågasätter och/eller osynliggör denna verklighet får, vad den kritiska diskursanalysen kallar, *ideologiska effekter*. Ideologiska effekter är resultatet av diskursiv praktik och innebär att ojämlika maktförhållanden mellan grupper produceras och reproduceras, det vill säga ett perspektiv som utgår ifrån att makt är en tvångskraft. Fairclough uppfattar ideologi som "betydelse i maktens tjänst" eller "betydelsekonstruktioner som bidrar till produktion, reproduktion och transformation av dominansrelationer" (Jørgensen & Philips 2000:79).

När det gäller subjekt använder jag mig i analysen av diskursteorins definition av subjekt. Diskursteorin har i sin tur använt Jaques Lacans (1989) subjektuppfattning om det fragmenterade och *överdeterminerade* subjektet. Det vill säga ett splittrat subjekt som är positionerad av flera motstridiga diskurser där man aldrig blir sig själv. Det finns inget sant jag och identitet är för Lacan lika med att identifiera sig med något, exempelvis att identifiera sig med det diffusa paketet "man". Diskursiv konstruktion av "man" anger riktlinjer för hur man ska vara respektive inte vara och en given identitet är därför kontingent. Detta kan ses utifrån perspektivet hur maskulinitet konstrueras socialt, kulturellt och historiskt. Den kollektiva identiteten uppfattas på samma sätt, och "man" är således en identifikation med gruppen "män". Gruppbildningar är slutna "i en obestämbart terräng, och liksom all annan diskurs fungerar de bara genom att utesluta alternativa tolkningar" (Jørgensen & Philips 2000:52). Gruppbildningsprocesser ska ses i förhållande till representation som är ett viktigt element. Det bygger på förutsättningen om en bestämd solidarisk artikulation av en grupprepresentant och gruppbildning ingår: "i kampen om hur hela myten om samhället ska ges innehåll" och "vilken samhällssyn som slår igenom och vilken gruppindelning det innebär får avgörande konsekvenser för våra handlingar" (Jørgenson & Philips 2000:53).

Sammanfattningsvis vill jag formulera diskursanalysens teori som att: Sanningen produceras och reproduceras genom föreställda uppfattningar av kunskap är, objektivitet är påverkad av ideologiska föreställningar om verkligheten, av representativ lojalitet och av den makt, synlig eller inte, som för tillfället anger vilken bestämd ordning som är giltig och därmed verklig.

1.3 *Metod och material*

Utifrån det sociala fenomen jag vill undersöka har jag valt att använda en teoretisk kvalitativ analys av, både kvalitativt och kvantitativt, sekundärmaterial. Anledningen till att just sekundärmaterial valdes istället för eget insamlat material var i första hand för att kunna urskilja vilken eller vilka diskurser som kan tänkas bidra till att osynliggöra och därmed normalisera fenomenet, och i andra hand ett sätt att förhålla sig främmande och reflexiv inför det som ska undersökas.

Min utgångspunkt är att med olika teorier belysa förhållandet mellan maskulinitet och våld, hur maskulinitet konstrueras och hur det organiseras kulturellt, historiskt och socialt, inte bara i förhållande till våld utan också i förhållande till makt, klass, etnicitet, sexualitet, feminitet, kontroll- och dominansbehov. Fokus i uppsatsen ligger på diskursanalysen, och att det blev en sådan typ av analys var inte alls självklart från början utan växte fram som en nödvändighet under arbetets gång. Den kom närmare att fungera som den distans jag ville skapa mot min förförståelse, det vill säga att det finns en relation mellan maskulinitet och våld och att detta förhållande osynliggörs och normaliseras, genom att den intar ett förhållandevis abstrakt analytiskt perspektiv på världen. För att kunna förstå och visa på vilket sätt ett visst synsätt inom en viss diskurs bidrar till att ett fenomen normaliseras, samtidigt som man inom samma diskurs paradoxalt nog också betraktar fenomenet som avvikelse, krävdes abstraktion eftersom konkreta teorier inte riktigt räckte till.

Diskursanalysen berör de olika diskurser som präglar rättsväsendet, främst kriminologiska och rättspsykiatriska, vilka är inneslutna i begrepp och termer som får mening i den specifika kontext som omger rättsväsendet och som gör den till en oemotsäglich maktapparat. Språket och orden får auktoritet genom att "de brukas som värderande beteckningar i en bedömande kontext och förmår därigenom framställa det felaktiga eller otillräckliga" (Nilsson 1999:192), och därtill gör begreppens vida betydelse det svårt att ifrågasätta bedömningen av "det normala" kontra "det avvikande" beteendet. Diskursanalys har som ett syfte att "*kartlägga de processer där vi kämpar om hur tecknens betydelse ska fastställas* och där vissa betydelsefixeringar blir så konventionaliserade att vi uppfattar dem som naturliga" (Jørgensen & Philips 2000:32). Fixering av tecken blir en omöjlighet just för att ett teckens betydelse är kontingent, och att genus osynliggörs i texter gör denna del av min analys till en analys av vad som *exkluderas*, det vill säga betydelsen av det som inte sägs. Det

outtalade visar hur språket, genom att utesluta vissa saker och betona andra, speglar vilka ideologier som underförstått ska följas. En synpunkt på detta ger Ingrid Sahlin (1999) som menar att vi kan utgå från "att det som inte alls kan sägas sannolikt inte heller kan tänkas" (Sahlin 1999:89).

Diskursanalys är främst ett verktyg för att analysera text, men Sahlin uttrycker att "inom en sociologisk referensram kan det dock aldrig vara fråga om någon ren textanalys utan analysen bör bidra till en förståelse av diskursens förutsättningar och ursprung i en speciell samhällelig kontext och/eller dess konsekvenser genom de sociala konstruktioner av verkligheten, som de skapar och vidmakthåller", och diskursanalys innebär "att förstå och förklara hur bilden av verkligheten konstrueras socialt" (Sahlin 1999:89-90). Diskursiv praktik förstås som en social praktik vilken skapar den sociala världen och ett viktigt fokus är hur den sociala världen med dess subjekt och objekt i diskurser konstitueras. Diskursanalys av identitetsprocesser är inriktade på vad som konstituerar grupper genom att identifiera diskursivt relevanta subjekspositioner, och man letar efter privilegierade betydelser varifrån identiteten ordnas, exempelvis att "man" konstrueras enligt maskulinitet. Genom diskursanalys vill man "avslöja vilka myter om samhället som objektiv realitet som impliceras i tal och andra handlingar. Man kan studera hur vissa myter kommer att framstå som objektivt sanna och andra som omöjliga" (Jørgensen & Philips 2000:47). Den kritiska diskursanalysen vill visa sambandet mellan diskursiva praktiker och sociala och kulturella strukturer, eftersom diskurs både är konstituerande och konstituerad. Man använder konkret lingvistisk textanalys av språket i social interaktion, vad som sägs och betydelsen av det som inte sägs, och det som en diskurs utesluter betecknas inom diskursteorin för *det diskursiva fältet*. I analysen integreras vidare också andra sociala teorier.

Diskursanalys innebär inte att man vill komma bakom diskurserna eftersom utgångspunkten är att det inte finns någon verklighet utanför diskursen. Meningen är inte heller att bedöma sanningshalten i olika utsagor och häri ligger också metodens svaghet eller begränsning. Man måste ifrågasätta vilken "sanning" man själv producerar och varför den skulle vara så mycket bättre än alla andra representationer, och här är reflexivitet nödvändigt för att stärka reliabiliteten. Diskursanalys utgår i princip från samma syfte som den hermeneutiska tolkningen eftersträvar nämligen "att vinna en giltig och gemensam förståelse av en texts mening" genom "att blottlägga den avsedda eller uttryckta meningen" (Kvale 1997:49-50), och att vinna gemensam förståelse förutsätter att resultatets validitet kan prövas genom intersubjektivitet. En ytterligare begränsning som jag upplevt är svårigheten att avgränsa en rådande diskurs eller bestämma sig för om det är flera diskurser som existerar samtidigt. Svårigheten att avgränsa en diskurs menar Jørgensen och Philips kan avhjälpas med att man mer ser diskurs som analytiskt begrepp för att på så sätt få en

ram för undersökningen. Flera existerande diskurser definieras som *diskursordning* vilket enligt Fairclough är en "komplex och motsägelsefull konfiguration av diskurser och genrer inom samma sociala område eller institution" och Jörgensen och Philips menar att det krävs en "mycket stor undersökning" (Jörgenson & Philips 2000:134) för att belysa en sådan. Jag har valt att se diskurs som ett analytiskt begrepp och argumenterar också för möjligheten att en diskursordning existerar utifrån mitt material, och det är också därför som jag refererar till både diskurs och diskurser.

Det material som är föremål för diskursanalys i denna uppsats är framför allt rapporter om våldsbrott från BRÅ men också de teorier BRÅ förklarar används i vetenskapen om brott. Anledningen till att jag har valt rapporter just från BRÅ är att materialet har stor politiskt tyngd. BRÅ arbetar bland annat på uppdrag av regering och riksdag, och i samverkan med andra myndigheter och organisationer. De ska verka för att brottsligheten minskar och tryggheten ökar i samhället genom att ta fram fakta och sprida kunskap om brottslighet, brottsförebyggande arbete och rättsväsendets reaktioner på brott. Målgrupperna är bland andra regering och riksdag, rättsväsendet, socialtjänst, hälso- och sjukvård samt kvinnojourer. Med analysen av rapporterna vill jag visa vilka sociala konsekvenser ett visst språkbruk och en till synes objektiv framställning av verkligheten kan få och, med Jörgensens och Philips ord, visa hur "diskurserna genom att framställa världen på ett sätt och inte på ett annat sätt konstituerar objekt på bestämda sätt, skapar gränser mellan sant och falskt, och gör vissa typer av handlingar relevanta och andra otänkbara" (Jörgensen & Philips 2000:138).

1.4 Bakgrund

Jag nämnde tidigare att mäns överrepresentation när det gäller våldsbrott hade uppmärksamats politiskt, men att koncentrationen var riktad på våld mot kvinnor och jag vill referera till några uttalande i en artikel 2002-02-17 av regeringsrepresentanten Margareta Winberg:

Mycket av det våld som allt för många män utövar i samhället går att förklara med utgångspunkt i omoderna patriarkala strukturer. Dessa strukturer existerar fortfarande. /.../ Mäns våld mot kvinnor kan bara ske ifall omgivningen blundar eller tigrande samtycker /.../ ingen kvinna skulle utsättas systematiskt för mäns våld om inte någon blundar för och på ett omedvetet sätt osynliggör förövaren /.../ vid så gott som allt våld är män utövare (www.regeringen.se/2002-05-02).

Uttalanden visar att det finns en medvetenhet om förövaren, samtidigt som de också visar hur djupt begravd denna föreställning är. De speglar, menar jag, inte bara vilka sociala konsekvenser en dold sanning kan få utan också *varför* den förblir utsagd. "Omoderna patriarkala strukturer" antyder att det finns "moderna" patriarkala strukturer vilka tycks existera sida vid sida med de omoderna, något som i sin tur antyder att strukturerna är diffusa. Oberoende av vad man precis definierar som hörande till dessa strukturer, moderna eller omoderna, tycks de likt ett

naturfenomen tillåta att våldet existerar. Eftersom det låter som det är de patriarkala strukturerna som ska ställas till svars medan männen går fria kan man fråga sig vad det egentligen är som kamoufleras bakom strukturerna? Uppenbart är att det handlar om offerskapande, och i så fall är vi alla, både män och kvinnor, drabbade av en förlegad ideologi som uppmuntrar och ger män privilegiet att bruka våld. Svårigheten att artikulera våld som till 90 procent utfört av män är kanske belägen i det faktum att vi helt enkelt lever efter omoderna strukturer – var nu gränsen går mellan modernt och omodernt.

Jag har valt att inte använda begreppet patriarkat genom att jag uppfattar det som just omodernt. Det säger inget om genus komplexitet eller om underordnade maskuliniteter. Istället föredrar jag *hegemonisk maskulinitet* som övergripande kan definieras som: att dominans och underordning är resultatet av hur man ser på, och konstruerar, genus. Connell anses vara upphovsmannen bakom begreppet, definierar det som:

Den konfiguration av genuspraktik som innehåller det för tillfället accepterade svaret på frågan om patriarkatets legitimitet (Connell 1996:101).

Hegemoni kan hänföras till kulturell dominans i samhället som helhet och James Messerschmidt (1993) tolkar hegemonisk maskulinitet som den idealiserade formen av maskulinitet i en given historisk kontext. Ett ideal som han menar i västerländska länder uttrycks genom bland annat: underordning av kvinnor, heterosexism och okontrollerad sexualitet hos män. Den betonar praktiker som auktoritet, kontroll, tävlingsinriktad individualism, oberoende, aggressivitet och kapacitet till våld (Messerschmidt 1993:81). Begreppet har blivit centralt och uppmärksammat inom mansforskning men Connells utgångspunkt från patriarkatet är inte helt oproblematiskt eftersom det kräver, menar jag, en definition av vad patriarkat innebär.

I samband med detta vill jag redogöra för den forskning som har bedrivits och bedrivs när det gäller maskulinitet generellt, och maskulinitet i samband med våld. Vilken problematik som råder mellan olika inriktningar och vilka förslag på utveckling inom olika forskningsområden som har lagts fram av forskare.

1.4.1 Tidigare forskning

Forskning om maskulinitet och maskulinitet och våld bedrivs främst inom: mansforskning, feministisk forskning, homosexualitetsforskning (Lesbian and Gay studies) och forskning utifrån så kallad queer theory. Centralt för alla är att de ifrågasätter relationer mellan män och mellan män och kvinnor samt betydelsen av en normativ heterosexuallitet i skapandet av en manlig identitet. Forskningsområdena är inte separata fält utan beroende av varandra, och de berör också olika vetenskapliga discipliner.

Mansforskning är främst kopplat både till feministisk forskning och forskning om homosexualitet. Feministisk teoribildning är central för förståelsen av mansforskning genom att "tanken att manlighet inte är något självklart, något taget-för-givet, uppstår först när män på allvar börjar reagera på feministernas kritik av manssamhället och när de börjar ifrågasätta sin manlighet" menar exempelvis Thomas Johansson (Ekenstam et al 1998:8). Han betonar vidare att mansforskningen är mer utvecklad och etablerad i länder som USA och England än i Sverige, där det fortfarande saknas systematisk forskning och en utvecklad diskussion när det gäller teoretiska och metodologiska frågor (Ekenstam et al 1998:7-15). Men det finns också en risk inom mansforskning betonar Jeff Hearn (2000) och ser en falsk parallell till kvinnoforskning och föredrar istället termen *Critical Studies on Men*, ett perspektiv som uppkommit från feministisk forskning, homosexualitetsforskning och queer theory. De är kritiska i den mening att de ifrågasätter genus och män, mäns makt och dominans, och utförs av både män och kvinnor (Smirthwaite et al 2000:17-22). Beteckningen mansforskning kan blir problematiskt, speciellt utifrån indelningen i mans- och kvinnoforskning som aktualiserar en könsdikotomi. Uppdelningen av de olika forskningsområdena kan innebära att beskrivningar av män och kvinnor inte behöver ifrågasättas "och alternativa tolkningar kan hänföras till forskarens egen könstillhörighet och oförståelse" (Smirthwaite et al 2000:62). Per Folkesson (2000) anser dessutom att mansforskningen saknar en etablerad plattform inom vetenskapssamhället och betonar att det behövs forskning inom prioriterade samhällspolitiska frågor såsom exempelvis våld. Han betonar att "mäns våld betraktas som ett relativt obeforskat område med undantag för mäns våld mot kvinnor i nära relationer" (Smirthwaite et al 2000:85) och en bredare forskning om mäns våld efterlyses av många forskare.

En företrädare inom mansforskningen är Connell som av flera skäl ofta kommer till tals i denna uppsats. Han är inte bara flitigt anförd av andra forskare vilket gör det är svårt att undvika honom, utan hans teorier kring maskulinitet är så etablerade att de också vid en jämförelse ser ut att vara de teorier som andra också väljer. Messerschmidt (1993) är en annan mansforskare som jag använt mig av. Han ifrågasätter sociologiska och kriminologiska teorier om kriminalitet och menar att de är alarmerande könsblinda och nonchalerar genus som faktor när det gäller våld och brott. Han betonar att "gendered power is central to understanding why men commit more crimes and more serious crimes than women" (Messerschmidt 1993:84) och anser att "det är skillnaderna i sättet att skapa maskulinitet som är nyckeln till förståelsen av brottslighetens karaktär och utbredning bland män" (Hilte 1996:104).

Homosexualitetsforskningen har bidragit till att undergräva föreställningen om kön och sexualitet, och det centrala är "hur nära föreställningen om 'den homosexuelle' är associerad med

skapandet och upprätthållandet av dominerande manlighetsnormer” skriver Arne Nilsson (Ekenstam et al 1998:172). ”Riktiga” män är inte homosexuella, och den heterosexuella normen upprätthåller och avgränsar manligt från kvinnligt, där alla anspelningar på feminina män avvisas med homofobi. Nilsson refererar till Lynne Segal (1990) som menar att: ”Homofobi och försvar av traditionell mansrätt och maskulinitet är en och samma sak. Båda utgör ett försvar av den dominerande formen av maskulinitet” (Ekenstam et al 1998:174). Föraktet för feminitet hos män visar också föraktet för kvinnor, vilket gör heterosexualitet till något som upprätthåller männens dominans över kvinnor.

Queer theory är en kritisk granskning av heterosexualitet som uppkommit mellan feministisk forskning och homosexualitetsforskning, och definieras enligt Don Kulick (1996) som ”ett antal olika sätt att tolka samhälle, kultur och identitet, vilka alla betraktar den normativa heterosexualiteten som ett problem som borde förklaras” (Ekenstam et al:176). Enligt Diane Richardson (1997) är queer associerad med 1990-talets nya identitetspolitik, influerad av postmodernism, som betonar fragmentering och flytande identiteter. Queerteoretiker förespråkar en analytisk separation av sexualitet och genus (Richardson 1997:166). En företrädare är Butler (1999). Hon dekonstruerar begreppen kön och sexualitet, och ser könsidentitet och sexuell identitet som kulturella icensättningar vilka definieras genom en, vad hon kallar, heterosexuell matris – en kulturell mall där ”kroppar, kön och begär görs och blir begripliga som heterosexuell” (Lindholm 1993:9). Hon ifrågasätter vidare antagandet om visst genus och menar att verkligheten inte alltid är vad den ser ut att vara, speciellt vid ”the moment when one is no longer sure whether the body encountered is that of a man or a woman” (Butler 1999:xxii). Verkligheten blir oklar och därmed subversiv, där fixerade kategorier och föreställningar försvinner.

När det gäller forskning kring maskulinitet och våld pågår för närvarande ett nordiskt forskningsprogram kallat *Kön och våld* som främst vill ”undersöka vilka förståelser, diskurser och praktiker i samhället som skapar och återskapar våldets asymmetri och dess könsspecifika, sexualiserade struktur”, och man hänvisar till de ”könsneutrala och oskyldiga diskurser/förståelser som uttalat ’tillåter’ mäns våld” (Kön och våld 2001). Bland annat problematiserar man kring maskulinitet och våld som ömsesidigt konstituerande, och kulturens betydelse för sambandet mellan kön och våld med motivering att kvinnor och män behöver kunskap om hur de tolkar och ger uttryck för kulturella föreställningar om kön. Man vill studera mannen som förövare av våld och som offer för andra mäns våld, speciellt vilken roll våldet och sexuell dominans/kontroll spelar för bekräftandet och ifrågasättandet av manlig status och manlig självbild.

2 TEORIER OM MASKULINITET OCH VÅLD

Detta att 'vara man' och detta att 'vara kvinna' bär på en inre instabilitet. De är alltid anfäktade av ambivalens just för att varje identifikation kostar något, förlusten av en annan uppsättning identifikationer, tvånget att närma sig en norm man aldrig väljer, en norm som väljer oss, men som vi lägger beslag på, vänder upp och ner på, ger oss nya beteckningar så länge normen inte lyckas fullständigt bestämma oss (Judith Butler citerad av Skeggs 1997:162).

The principal axis around which the varieties of masculinity are organized is the overall social relation between men and women, that is, the structure of gender relations as a whole. A strong cultural opposition between masculine and feminine is characteristic of patriarchal gender orders, commonly expressed in culture as dichotomies and negations. Hegemonic masculinity is thus often defined negatively, as the opposite of femininity. Subordinated masculinities are symbolically assimilated to femininity. (Connell 2000:31)

Föreställningen om en tydlig distinktion mellan kategorierna maskulin/feminin är betydande i konstruktionen av en maskulin identitet om stabiliteten i genus ska behållas, för om kategorierna betvivlas försätts genus i en kritisk situation och hela den föreställda verkligheten faller samman. Kaos har inträtt när "that we take to be 'real', what we invoke as the naturalized knowledge of gender is, in fact, a changeable and revisable reality" (Butler 1999:xxiii). Ett exempel menar David Buchbinder (1994) är det obehag många män uttrycker inför könsöverskridande handling där könsskillnader suddas ut och maskulinitet inte längre kan separeras från feminitet. För när gränserna försvinner hotas den individuella känslan kring hur den sociala världen är konstituerad (Buchbinder 1994:48-50). Här är det nödvändigt att framhålla, menar jag, hur betydelsen av en skiljelinje, en specifik ordning, kan iaktas i det försvar som tycks öka i proportion till dess bräcklighet. Den skörhet som en dikotom föreställning bär med sig hotar alltid ordningens förverkligande och måste därför ständigt rättfärdigas. Möjligheten till att konstruera olika identiteter reduceras i en värld som eftersträvar ordning där åtskillnader ska försvaras till varje pris.

Det här kapitlet handlar om den sociala ordning eller organisering som begränsar och möjliggör praktiker som formar genus, och hur den kan bevaras. Hur maskulin konstruktion är förbunden med med våld och brott, makt och dominans samt sexualitet. Det handlar också om hur essentialistiska perspektiv idealiserar "inneboende" maskulina egenskaper och vilka konsekvenser ett sådant perspektiv kan få.

2.1 *Social organisation av genus och genus relation till våld*

Den för tillfället existerande ordningen vari identiteter ska ordnas benämner Connell (1996) *genusordning* - en institutionell och historiskt konstruerad process bestående av maktrelationer mellan män och kvinnor och definitioner av feminitet respektive maskulinitet – och "en genusordning där män dominerar kvinnor kan inte undvika att konstituera män som en intressegrupp som vill försvara sin ställning" (Connell 1996:106). När det gäller den sociala

organisationen av maskulinitet har Connell (2000) identifierat fyra modeller av genusstrukturen: *Maktrelationer*, *produktionsrelationer*, *emotionella relationer* och *symbolism* – en social struktur av genus som skapar: underordningen av kvinnor och överordningen av män; den ojämlika könsarbetsdelningen jämte den patriarkala utdelningen; de praktiker som skapar och realiserar åtrå; den kommunikationsprocess som dikterar könsskillnad genom symboliska oppositioner såsom kläder, kroppskultur, gester (Connell 2000:24-26). Han conceptualiserar maskulinitet som ”configurations of practice within gender relations, a structure that includes large-scale institutions and economic relations as well as face-to-face relationships and sexuality. Masculinity is institutionalized in this structure, as well as being an aspect of individual character or personality” (Connell 2000:29). Maskulinitet blir möjlig genom interaktion, den konstrueras i vardagslivet och är beroende av ekonomiska och institutionella strukturer. Män använder existerande maskulina sätt att tänka och handla när de konstruerar maskulin identitet i varje speciell situation och genom interaktion institutionaliseras maskulinitet (Messerschmidt 1993:79). Men genus dynamiska och motsägelsefulla karaktär genererar också skillnader mellan olika maskuliniteter. Samhälleliga omständigheter och strukturer påverkar genus konstruktion samtidigt som ”olika maskuliniteter skapas inom samma kulturella och institutionella omgivningar” (Connell 1996:57) vilka är beroende på relationer till allianser, dominans och underordning konstituerade genom praktiker som utestänger eller omfattar. Den ambivalens och den bräcklighet som omger maskulinitet (och feminitet) har bekämpats med en omfattande struktur och kampen har inte bara lett till framtvungade och begränsade identiteter och genererat över- och underordning. Connell menar att den också bidrar till våld, och uttalar:

En struktur som innebär ojämlikhet i så stor skala, och som innebär att kvinnor i stor skala berövas sociala resurser, är svår att föreställa sig utan våld. Det är till förkrossande stor del det dominanta genuset som innehar och använder sig av våldsmedel (Connell 1996:107).

Våld, menar han, ”är en del av ett system byggt på dominans, men det är samtidigt ett mått på dess ofullkomlighet. En rakt igenom legitim hierarki skulle ha mindre behov av kuvande. Det samtida våldets omfattning pekar på kristendenser i den moderna genusordningen” (Connell 1996:108) och för att kunna förstå konstruktionen av maskuliniteten måste kristendenserna kartläggas.

Connells genusordning och modeller av genusstrukturen kan ses som mönster för hur verkligheten är konstruerad. De visar, menar jag, konsekvensen av en verklighet som stödjer sig mot antagandet om två separata kön där det ena har företräde framför det andra. Låt oss anta att det är en verklighet, att samhället organiseras kring denna specifika ordning och struktur. Var är då grunden till denna ordning? Om den är konstruerad utifrån att skillnader ska upprätthållas, utifrån att det måste finnas en dominansrelation mellan skillnaderna, ja då vilar den på en

synnerligen bräcklig grund. En sådan ordning hotas av ständig kris, och den kräver konstant försvar om den ska upprätthållas. Skiljelinjer måste tydliggöras och makten måste anses legitim, och hur ordningens giltighet garanteras kan beskrivas utifrån Max Webers politiska sociologi.

Weber ansåg att social handling och social relation styrs utifrån föreställningen om en legitim ordning. Begreppet social relation definierade han som "flera individers handlande, så till vida som det med hänsyn till sitt meningsinnehåll innebär att varje aktör tar i beaktande de andras handlande och orienterar sitt handlande därefter" (Boglund, Eliason & Månson 1998:153). Den sociala relationen blir en legitim ordning och efterlevs då den upplevs som giltig av aktörerna, och om denna ordnings giltighet kan garanteras "genom sannolikheten att en avvikelse från den inom en viss social grupp kommer att mötas av ett relativt allmänt och i praktiken kännbart ogillande" (Boglund, Eliason & Månson 1998:154). Weber kallade en sådan giltighet för *konvention* och den kan utövas med psykiskt eller fysiskt tvång. En konvention kan bedrivas genom *rättsordning* en *sekundär social kontroll* där stat eller myndighet upprätthåller ordningen. Den kan också bedrivas genom en *primär social kontroll*, det vill säga att andra individer kontrollerar och sanktionerar den som bryter mot ordningen (Boglund, Eliason & Månson 1998:154). Med detta vill jag markera att Webers teori kan betraktas utifrån ett genusperspektiv, det vill säga att avvikelsen i detta fall betecknar brott mot en genusordning, brott mot uppställda normer och förväntningar på maskulint och feminint. Vad den sekundära sociala kontrollen kan innebära i praktiken kommer jag att visa i analysen, och vad den primära kan betyda visar bland andra Messerschmidt (1993) i sina teorier om maskulinitet och brott.

2.1.1 Maskulinitet och våld (brott) i relation ålder, klass och etnicitet

I en kulturellt odiskutabel könsdikotomi erkänns bara ytterligheter och genitalierna blir kriteriet för att avgöra könet, trots att vi dagligen avgör kön utan att se genitalierna menar Messerschmidt (1993). Han benämner genus som *situated accomplishment* vilket betyder:

The activity of managing situated conduct in light of normative conceptions, attitudes, and activities appropriate to one's sex category (Messerschmidt 1993:79).

Maskulinitet konstrueras genom identifikation och kategorisering av eget och andras kön, en övervakning av oss själva och andra som Messerschmidt kallar *självreglerande process*. Processen innefattar strävan mot ett ideal som uppfattas som " normalt " eller " rätt " i en specifik social kontext, vilket gör att " doing masculinity " innebär variationer beroende på ålder, klass, etnicitet, sexuell preferens och att skapa skillnad gentemot feminitet. Idealet är hegemonisk maskulinitet, men Messerschmidt påpekar att även om män upplever att de tjänar på att bevara detta kulturella ideal motsvarar det inte mäns personlighet. Hegemoni är makt och kan bara fås genom fundamentalt samtycke, och hegemonisk maskulinitet förklarar maktrelationer mellan män

baserat på maskulina hierarkier. Maktrelationer bestämmer också typen av mäns brott, samtidigt som brott blir ett alternativ till att "göra genus", för att separera sig från allt feminint, när inga andra alternativ finns, speciellt i situationer där maskuliniteten ifrågasätts och/eller hotas. (Messerschmidt 1993:81-86).

Messerschmidt ser genus och ålder som två av de mest signifikanta kännetecken när det gäller brott, det vill säga att förövaren är en ung man. Den största gruppen brottslingar i väst är unga män, vilket är en tendens som också kan bekräftas statistiskt när det gäller Sverige (bilaga 1 och 2). Messerschmidt menar att tendensen beror på att skolan intar en ledande miljö för utvecklingen av ungdomsbrott eftersom det är en social miljö där genus etableras, där mönster för feminitet och maskulinitet konstrueras och representeras. Den viktigaste faktorn för konstruktionen och representationen av genus är dock att den reflekterar samhällets makt- och könsarbetsdelning i stort, och maskulinitet konstrueras också beroende på klass och etnicitet.

Vita medelklasspojkar styrs av ambition och tävlingsanda framför stolthet och aggressivitet, och framtida manlighet handlar om säkrad inkomst och respektabelt yrke. I skolan utvecklar de ofta en, vad Messerschmidt kallar, "accommodating masculinity" – en tillmötesgående, kontrollerad, samarbetsvillig och rationell maskulinitet. Men de kan också utveckla en "opposition masculinity" baserad på hegemoniskt maskulina ideal som skolan både skapar och undergräver. Kraven på att närma sig ett maskulint ideal blir för vissa pojkar blir oförenligt med att lyckas i studier eller sport vilket i sin tur kan leda till att dessa pojkar istället använder brott som en resurs för skapandet av maskulinitet. För vita arbetarklasspojkar representeras skolan av det feminina och ses som avmaskuliniserande eftersom "riktiga" män väljer fysiskt krävande arbeten vilket gör att skolan blir irrelevant för deras arbetarklassframtid. Pojkarna konstruerar sin maskulinitet kring aggression och våld, och de uppvisar fientlighet till och avvisar alla grupper de ser som underlägsna. Messerschmidt menar att rasistiska brott och brott mot homosexuella ofta begås av vita arbetarklasspojkar, eftersom de ser sig som rasmässigt överlägsna och ofta betraktar homosexualitet som onaturligt.

Socialt och kulturellt marginaliserade pojkar förnekas ofta alla möjliga resurser att konstruera maskulinitet. De begränsas av både klass och etnicitet och tvingas ofta leva ett liv på gatan där brott blir enda möjligheten för att överträffa sin underlägsna position. De ser ingen anledning till att falla för konformitet och våldsamt beteende blir den enda resursen för att konstruera maskulinitet. I de, av det övriga samhället, marginaliserade gatugängen får unga män status och respekt genom våld och bell hooks² (1992) uttrycker:

² Författarinnan har själv valt att stava sitt namn med små bokstäver.

In our southern black patriarchal home, being a boy meant learning to be tough, to mask one's feelings, to stand one's ground and fight (Messerschmidt 1993:111).

Men oavsett klass eller etnicitet etablerar unga män sin maskulinitet genom att rituellt avvisa feminitet. De speglar och reproducerar könsdelningar och kontrollerar kvinnor inom sin egen grupp (Messerschmidt 1993:88-113).

Betydelsen av klass och etnisk tillhörighet i samband med brott har också ifrågasatts. P-O Wikström (1990) har funnit att "det är tre gånger så vanligt med brottsdebut under tonåren lägre arbetarklass jämför med övre medelklass" men att "skillnaden har försvunnit när man studerar personer i 25-års åldern" (Hilte 1996:99). Maxine Baca Zinn (1995) har analyserat föreställningen om den maskulinitet som är karaktäristiskt för Chicanos (folkgrupp från Mexico). Chicanos framställs som starkt könssegregerade och stratifierade, där mannen är dominant och aggressiv medan kvinnan är underordnad och passiv. Men etnicitet kan bara förklara skillnader i maskulinitet, skillnader som snarare kan förklaras genom strukturella variabler framför referenser till kulturellt arv. Zinn betonar att eftersom manlig dominans är universell går den inte att reducera till en kultur (Zinn 1995:33-34).

Sammanfattningsvis kan klass, tillsammans med ålder, sägas utgöra en betydelse när det gäller våld och brott bland män. Olika klasser innebär olika möjligheter och skapar skilda subjektpositioner för konstruktionen av maskulinitet. Däremot vill jag understryka att etnicitet i sig aldrig hänförs som en orsaksfaktor till våld. Framför allt för att: *ett våld som stämplas som kulturellt: osynliggör betydelsen av sambandet mellan maskulinitet och våld, samtidigt som det producerar en föreställning om att alla – oavsett kön, klass eller ålder – inom en viss kultur brukar våld*. Konsekvensen av ett sådant förfarande blir att våldet normaliseras, det vill säga att våldet kan uttryckas som varande normalt för en viss kultur utan hänsyn till vem som utför det. Vad Messerschmidt också betonar är kulturell marginalisering som likställt med social marginalisering, och inte att en viss kultur är mer våldsbenägen än någon annan. Här handlar det om maskulin konstruktion utifrån begränsade möjligheter vilket i sin tur förutsätter en föreställning om vad denna konstruktion ska utgå från. En föreställning om hur maskulinitet ska konstrueras kan, som jag tidigare visat, vara grundat i en genusordning där speciellt *makt* förutsätts som något självklart.

2.1.2 Makt, dominans och institutionaliserat våld

Makt tycks ha en del gemensamt med våld, men just *innehavet* av makt behöver inte alltid betyda att våldet är förhärskande, åtminstone inte det fysiska våldet. Makt kan definieras och uttryckas på många sätt. Foucault menar exempelvis att makt inte enbart ska uppfattas som förtryckande utan också som produktiv genom att den sociala omvärlden skapas genom makt (Jørgensen & Philips 2000:20). Men makt utgår ändå, menar jag, från utövandet av en dominant

position, från en över- och underordning, en hierarki, där vissa har mer makt än andra. Män förutsätts ha makt, både över kvinnor och andra män och Pierre Bourdieu (1999) betonar att:

Den manliga ordningens styrka märks på att den inte behöver rättfärdigas: det androcentriska synsättet etableras som neutralt och behöver inte utsägas i legitimerade diskurser. Den sociala ordningen fungerar som en jättelik symbolisk maskin som tenderar att stadsfästa den manliga dominans på vilken den vilar (Bourdieu 1999:21).

Joseph Pleck (1995) uttalar att män skapar hierarkier över kvinnor och bland sig själva enligt maskulina kriterier. Män kan aldrig, anser han, gå längre när det gäller att relatera till kvinnor som sina jämlikar än de kan göra när det gäller att relatera till andra män som jämlikar. Det är också en paradox, menar han, att män har makt över kvinnor och andra män, men väldigt lite makt över sig själva (Pleck 1995:10).

Manliga privilegier inpräntas i unga år och pojken gör tidigt anspråk på den makt som tillskrivs maskulinitet menar Michael Kaufman (1995), men med makten och förnekandet av alla feminina värden följer också smärta och "the emotional pain created by obsessive masculinity is stifled by reinforcing masculinity itself" (Kaufman 1995:16). Maskulin konstruktion kräver i sin extrema form undvikande och förkastande av allt beteende som kan associeras med feminitet. Män ska vara stora, starka och tuffa, ha självförtroende och presentera en aura av aggression och mod (Kaufman 1995:366-368). Konstruktionen av maskulinitet innehåller konstruktionen av *surplus aggressiveness* menar Kaufman (1995), och detta överskott av undertryckta känslor kommer till uttryck i vad han kallar "the triad of men's violence". En trefaldighet som innebär; mäns våld mot kvinnor, mäns våld mot andra män och mäns våld mot sig själva. En våldstriad som därtill är beroende av varandras överlevnad. Mäns våld mot kvinnor uttrycks i erkännandet av maskulinitet som avskilt från feminitet genom styrka och makt. Mäns våld mot andra män förstärker maktrelationer och uttrycks i exklusiv heterosexualitet och förnekande av homosexualitet, och homofobi interagerar med och förstärker våldet mot kvinnor. Mäns våld mot sig själva uttrycks i förnekandet av feminina värden, av alla känslor som är associerade med passivitet. Det är omöjligt, menar Kaufman, att försöka bli av med någon av hörnen i triaden isolerat från de andra eftersom maskulinitet är mer än ett förtryckande beteende. En förändring kräver djupgående ekonomiska, sociala, politiska och psykologiska förändringar genom att våldet har sanktionerats och till och med uppmuntrats för att stötspelaren i många samhällen har varit att våld uttrycks så mångfaldigt av män. (Kaufman 1995:17-24).

Bourdieu (1999) menar att manlig dominans har alla förutsättningar att utövas oinskränkt genom att:

Det företräde männen universellt tillerkänns kommer fram i objektiva sociala strukturer och i produktiva och reproduktiva verksamheter grundade på en könslig fördelning av det biologiska och sociala

produktions- och reproduktionsarbetet som ger mannen den bästa lotten, och även i de scheman som finns immanenta i varje habitus (Bourdieu 1999:47).

Vidare anser han att den manliga dominansen skyddas och undgår problematisering genom att den innefattas i omedvetna perceptions- och värderingsscheman, och synsättet blir således en produkt av det man försöker uppfatta. Han betraktar manlig dominans som ett *symboliskt våld*, ett märkligt våld som "inrättas genom det gillande den dominerade nödvändigtvis ger den dominerande (och alltså dominansen)" (Bourdieu 1999:49), och det är inte bara enskilda individer som dominerar när det gäller våld.

Connell (1985) menar att det finns en hegemonisk maskulinitet i våld som inte bara separerar det feminina från det maskulina. Våldet genomsyrar hela staten, vilket inkluderar militär och polis som utövar ett statligt reglerat och därmed *institutionaliserat våld* (Pettman 1996:94). Detta institutionaliserade våld har länge varit en acceptabel form av konfliktlösning menar Michael Kaufman (1995). Han pekar på hur civiliserade samhällen i kolonialismens spår har skapats genom utnyttjande och lidande, hur våldet genomsyrar hela det dagliga livet; genom den industriella processens tortyr där hänsynstagande till människan kommer i sista hand och genom socialt reglerade våldshandlingar som rasism, sexism och heterosexism (Kaufman 1995:14-15). Staten är delaktig i processer som producerar, reproducerar och underhåller politiska identiteter, där gränsen mellan "vi" och "dem" skapar det Andra, främlingen och fienden, menar Jan Jindy Pettman (1996). Hon betonar staters struktur kring auktoritet och på praktiker som baseras på hot om våld, som i sin mest extrema form kan åskådliggöras med högerextremistiska och/eller religiöst fundamentalistiska statliga regimer där bland annat kvinnor och avvikande män hänsynslöst förnedras (Pettman 1996:96-97). Max Weber ansåg att den moderna staten sociologiskt kan definieras i termer av fysiskt våld. Relationen mellan stat och våld är en intim relation eftersom staten ensam utövar rätten att använda våld, och han betraktade staten som:

.../a relation of men dominating men. A relation supported by means of legitimate (considered to be legitimate) violence. If the state is to exist, the dominated must obey the authority claim by the powers that be (Morrison 1995:43).

Diskussionen visar, menar jag, att det tycks finnas en intim relation mellan maskulinitet och makt. Konstruktionen av maskulinitet innehåller en konstruktion av dominans, och dessa är i sin tur kopplade till våld genom att våld konstitueras från makt. Följaktligen skulle maskulinitet, makt och våld därigenom kunna förstås som beroende av varandra, det vill säga att ingen kan tolkas för sig självt eller utan de andra två och relationen maskulinitet och våld måste i så fall förstås genom ett perspektiv på makt. Våld kanske måste förstås utifrån den teori som Kaufman talar om, det vill säga att det inte går att bli av med något hörn isolerat från något annat. Utifrån detta perspektiv skulle det inte gå att förstå våld utan att ta hänsyn till *både* maskulinitet och makt. Men

maskulinitet behöver inte alltid betyda makt, därför är frågan snarare om makt alltid betyder maskulinitet? Om makt uttrycks genom ett avskiljande från feminitet och förnekande av feminina värden som passivitet, förstärkt av makt uttryckt i exklusiv heterosexualitet och förnekande av homosexualitet, då ser jag snarare att makt som förenat med hegemonisk maskulinitet. Med detta menar jag att man inte kan prata om makt och våld tillsammans med maskulinitet generellt, utan att ta hänsyn till en idealiserad bild av maskulinitet. Dessutom måste man problematisera kring varför heterosexualitet och förnekande av homosexualitet är så viktigt i skapandet av maskulinitet – det vill säga för en maskulinitet som konstrueras enligt ett hegemoniskt ideal.

2.1.3 Maskulinitet och sexualitet

Politiskt och ekonomiskt har ett befrämjande av genital heterosexuell centrerad sexualitet och avvisande av all annan sexualitet än den produktiva varit ett sätt att konstituera en sexualitet som är ekonomiskt användbar och politiskt konservativ. Normerad heterosexualitet uttryckt i antagande om en ursprunglig åtrå gentemot motsatt kön är ett ytterligt raffinerat politiskt konstgrepp som begränsar och förtrycker både män och kvinnor menar Michel Foucault (Foucault 1998:3-5, 24-25). Foucault problematiserar dock inte sexualitet utifrån genus menar Diane Richardson (1997), och föreställer sig således inte att manlig sexuell socialisation utgår från att män lär sig att lösgöra sig från känslor när det gäller sexualitet. Att normativ heterosexualitet ofta hänvisar till att mannen är den aktive och kvinnan den passiva. Att sexualitet ses, menar Richardson, som en viktig del för pojkar och män att visa sin manlighet: "By being (hetero)-sexual, a man affirms his status and power over others and his identity as masculine" (Robinson & Richardson 1997:161). Sexualitet har vidare uppfattats som okontrollerbar för mannen, betonar Richardson, vilket har medfört att sexuellt våld mot kvinnor tolkats som förstäeligt och i vissa fall även accepterats: "The idea that it is natural for men to sexually dominate women, and that women want and enjoy this, can easily be used to legitimate sexual violence" (Robinson & Richardson 1997:161). Men det är den, vad Foucault uttryckte som, politiskt konstruerade heterosexualiteten som har begränsat och förtryckt både män och kvinnor och skapat dessa föreställningar om sexualitet som aktiv eller passiv.

En konsturerad heterosexualitet fungerar som en weberiansk primär social kontroll och, menar jag, skapar en bedräglig garanti för ett stabilt genus. Män och kvinnor blir i en binär föreställning om kön inte bara tolkade som två separata genus, de blir också sexualitetsbestämda. Heterosexualiteten fungerar som den kulturellt acceptabla livsstilen, vilket gör den till en maktfaktor och normerande för konstruktionen av en identitet. Gregory M Herek (1995) uttrycker normerad heterosexualitet som heterosexism och definierar det som ett ideologisk system som förnekar, nedsätter och stigmatiserar alla andra icke heterosexuella beteenden,

identiteter, relationer eller samhällen. Kulturell heterosexism är, tillika institutionaliserad rasism och sexism, manifesterad i samhälleliga seder och institutioner (Herek 1995:336). Butler (1997) menar att heterosexualitet som norm:

.../döljer de genusbrott som florerar i heterosexuella, bisexuella samt gay och lesbiska sammanhang, där genus inte nödvändigtvis följer av kön, och begäret, eller sexualiteten generellt, inte tycks följa av genus – där faktiskt ingen av dessa dimensioner av betydelsegiven kroppslighet uttrycker eller speglar varandra (Butler 1997:17).

Därigenom blir också homofobi intimt sammankopplad med dominant former (hegemonisk) av maskulinitet.

”Normal” manlig sexualitet definieras som icke-väldsam heterosexualitet, menar Harry Brod (1995), men det finns en länk mellan manlig sexualitet och pornografi. Pornografi begränsar sensualiteten och favoriserar genitalt orienterad sexualitet, och denna ensidiga fokusering på det manliga organet bidrar både till prestationsångest och mindre känslighet på andra delar av kroppen. Brod påtalar att:

.../relating to one's body as a performance machine produces a split consciousness wherein part of one's attention is watching the machine, looking for flaws in its performance, even while one is supposedly immersed in the midst of sensual pleasure. This produces a self-distancing self-consciousness which mechanizes sex and reduce pleasure (Brod 1995:395).

Konsekvensen av normativ heterosexualitet som kännetecken för manlig identitet gör att impotens inte bara hotar mannens sexualitet utan också hans maskulinitet menar Messerschmidt (1993). Normativ heterosexualitet bidrar till att begränsa kvinnlig sexualitet, som inte bara förväntas korrespondera med den manliga sexualiteten, utan också gör kvinnor ekonomiskt och socialt beroende av män. Den är baserad på maktrelationer, både gentemot andra sexualiteter och mellan män och kvinnor, och Messerschmidt betonar att:

Normative heterosexuality therefore is not only a major structural feature for understanding gender, but for understanding masculinities and crimes committed by men as well (Messerschmidt 1993:76).

Vidare kräver exklusiv heterosexualitet, som traditionell definition av maskulinitet, förtryck av homosexualitet. Uppdelningen i hetero-/homosexuell är den mest kritiska rangordningen mellan män menar Joseph Pleck (1995):

Our society uses the male heterosexual-homosexual dichotomy as an central symbol for all the rankings for masculinity, for the division on any grounds between males who are 'real men' and have power and male who are not (Pleck 1995:8).

Homofobi är ett maskulint präglat uttryck för avvisande av de män som inte kan räknas som riktiga män.

Homofobi är en irrationell rädsla eller intolerans mot homosexualitet, och alltför ofta associerad med rädslan för manlig homosexualitet säger Gergory Lehne (1995). Dess irrationalitet beror på generella missförstånd och falska stereotyper av manlig homosexualitet, vilket egentligen är ett

intressant dilemma för; "if these stereotypes are not valid, then how and why are the rationalizations of homophobia maintained?" (Lehne 1995:328). Homofobi, menar han, kan med lätthet bevaras så länge som homosexuella döljer sina sexuella preferenser eftersom heterosexuella sällan är medvetna om homosexuella som inte reflekterar stereotyperna. Grunden till homofobi verkar vidare ligga i konservativa antaganden och bevarande av dikotoma och traditionellt ojämlika könsroller och en rigid syn på sexualitet. Homofobi är en form av social kontroll och gränsdragning för såväl "acceptabel" maskulinitet som feminitet, och det tragiska med homofobi är dess negativa återverkan på mäns personliga förhållande till andra män menar Lehne. Han skriver att många män värderar sin vänskap med en man högre än sin fru, men att de betonar starkt skillnaden. Heterosexuell vänskap mellan män definieras som strikt skild från kärlek, trots att heterosexuell liksom homosexuell kärlek inte alltid betyder sex. Lehne menar att:

The social stigma of homosexual love denies these close relationships the validity of love in our society. This potential loss of love is a pain of homophobia that many men suffer because it delimits their relationships with other men (Lehne 1995:333).

Homofobi och normativ sexualitet är, menar jag, viktigt när det gäller att förstå konstruktionen av maskulinitet. Det är inte bara angeläget för förståelsen av våld mot underordnade maskuliniteter som bi- och homosexuella män och kvinnor, utan också när det gäller mäns våld mot andra män. Bourdieu (1999) har formulerat denna förståelse genom att sätta likhetstecken mellan *virilitet*, förstådd som en heterosexuell och social manlig reproduktionsförmåga, och våld:

Viljan att härska, utnyttja eller förtrycka har stött sig på den 'virila' rädslan för att uteslutas ur de oböjliga 'männens' värld och pressat fram dödande tortyr och våldtäkter. I den världen ryms de män som kallas 'hårda' därför att de är okänsliga för sitt eget lidande och i synnerhet för andras. /.../ Virilitet är som vi ser en högsta grad *rationell* egenskap, som konstrueras inför och för andra män och gentemot det kvinnliga, i en slags *rädsla* för det kvinnliga, först och främst hos sig själv (Bourdieu 1999:67).

Jag har nu visat att maskulinitet är; underbyggd av distinktionen från feminitet, bekräftad av dominans och underordning, praktiserad och realiserad genom individuellt och institutionaliserat våld samt genom normerad sexualitet. Men bilden säger ändå inte allt om dess komplexa konstruktion. Det säger inget om kroppens betydelse för konstruktionen, inte mycket om underordnade maskuliniteter eller hur maskulinitet konstrueras av kvinnor eller bi- och homosexuella män, men framställningen kanske ändå ger en bild av maskulinitet som något icke stabilt och föränderligt. Frågor om maskulinitet är svåra och det har inte blivit lättare genom senare tids influenser av bedrägligt stabila och oföränderliga bilder av maskulinitet som presenteras utifrån essentialistiska perspektiv menar Connell (Connell 2000:6)

2.2 *Big boys don't cry*

I vår kultur anses det normalt att män är mer aggressiva och våldsamma än kvinnor. Det förvånar heller ingen om dessa mönster också kan ses hos barn. Steget från bråkiga pojkar till våldsamma män tycks inte så stort, allmänt sett (Eliasson 1997:127).

Det finns en utbredd generaliserande uppfattning, i huvudsak biologiskt baserad, att det är *naturligt* för män att vara våldsamma menar Connell (2000). Hanar föreställs vara aggressivare än honor med argumentet: "Boys will be boys" (Connell 2000:215), ett argument som överbevisas av det faktum att långt ifrån alla män är aggressiva och våldsamma. Pierre Bourdieu (1999) anser att det har skett "ett långt kollektivt arbete med att socialisera det biologiska och biologisera det sociala" vilket tillsammans gör "att förhållandet mellan orsak och verkan kastas om och får en naturaliserad social konstruktion ('genus' som bekönade habitus) att framstå som den naturliga grunden för den godtyckliga uppdelning som ligger bakom både verkligheten och föreställningarna om verkligheten" (Bourdieu 1999:13). Eller som Buchbinder (1994) uttalar:

If it were a fact that masculinity is written genetically into male bodies, it would not, surely, be necessary for parents to tell tearful little boys that 'Big boys don't cry' (Buchbinder 1994:2).

Även om männen kanske inte gråter så lider de, från ett psykologiskt sår enligt populärpsykologen Robert Bly (1991), och smärtan kommer från att de har förnekats sin "sanna och djupa" maskulinitet (Connell 2000:3). Enligt de essentialistiska försvararna finns den sanna maskuliniteten inneboende hos män och den skapar aggressivitet, gör män benägna att begå våldtäkt eftersom de har en okontrollerbar lust och medfödd längtan efter våld. Aggressiviteten gör också män naturligt obegåvade att ta hand om spädbarn samt lika naturligt insiktsfulla om att homosexualitet är onaturligt (Connell 1996:71). Ett uppmärksammat och populärt verk inom denna genre är Bly's *Järn-Hans* (1991).

2.2.1 *Järn-Hans – ett maskulint ideal?*

Bly har i sin längtan efter den sanna brutala och aggressiva maskuliniteten låtit sig inspireras av den jungianska psykoanalysen, freudianskt oedipuskomplex, av sagans och mytens värld, och av biologisk forskning om aggressiva gener. Med utgångspunkt i bröderna Grimms saga om Järn-Hans vill Bly uppmana män till att hitta sin bortglömda maskulinitet genom att finna vildmannen inom sig. Han fasar över att allt fler män är sympatiska, omtänksamma, ömsinta, har mildare sinnelag och är fredliga, och framhåller att dessa män inte har blivit friare eller lyckligare utan tvärtom. Tvingad till mjukhet och förnekad sin aggressivitet har "mjukismannen" tappat både sin energi och kontakten med sin far. Snärjd i kvinnornas sfär, speciellt i moderns "psykiskt incestuösa" garn, har denne man ingen kontakt med sin sanna styrka, dominans och häftighet, och inser inte vilken krigare han egentligen är. Han måste anamma den dristige jägaren och kliva ner på botten av sitt psyke och släppa ut den skräckinjagande vilden Järn-Hans. Naturligtvis kan

inte uppdraget slutföras innan "nyckeln" till maskuliniteten har erhållits, och den låter sig inte enkelt förtjänas eftersom den befinner sig under den härsklystna moderns huvudkudde, "precis som Freud sade att den skulle göra" (Bly 1991:25). Nyckeln måste hämtas, för om den "blir kvar under modern huvudkudde, hamnar vi förr eller senare på ett eller annat behandlingshem" (Bly 1991:54). Brytningen med modern och återföreningen med fadern är enligt Bly nödvändig genom att bara män, äldre män, kan inviga yngre män i manlighetens riter och den äkta maskuliniteten, för "om sonen lär sig känslor huvudsakligen via modern kommer han troligen också att se sin egen maskulinitet ur kvinnlig synpunkt" (Bly 1991:42). Maskuliniteten får under inga omständigheter feminineras. Män ska lära sig tåla den fysiska smärtan och att sexuell energi är gott, utsätta sig för risker och trotsa faror. Krigaren i mannen måste fram, det är bara den passive och naive mannen som inte slår tillbaka för att han saknar naturlig brutalitet. För "att slåss medvetet kan vara till stor hjälp i relationer mellan män och kvinnor" (Bly 1991:210), genom att "en god kamp klargör förhållande och jag tror att kvinnor längtar efter att få slåss och vara tillsammans med män som kan konsten att slåss väl" (Bly 1991:211).

Men det är det "disciplinerade" våldet som Bly efterfrågar, en svärdsburen kampvillig krigare med erfarenheter från slagfältet, och inte någon mekanisk, hjärtlös förstörelse som vanhedrar den heta aggressionen. Han romantiserar våldet samtidigt som han uttrycker förakt för våldsbetonat levnadssätt och i psykoanalytisk anda patologiserar han den odisciplinerade våldsmannen. Bly hyllar ett pre-industriellt krigarideal, en osympatisk, egoistisk, brutal och våldsam man – en maskulinitetstyp som de flesta, både män och kvinnor, troligtvis skulle hålla sig långt ifrån om de fick välja. *För var går egentligen gränsen mellan den disciplinerade och odisciplinerade krigaren?*

2.2.2 Kritiken mot essentialistiska perspektiv

En av de principiella svårigheter som finns med det essentialistiska perspektivet är det förnekar och förhindrar varje möjlighet till förändring, menar Buchbinder (1994). Samtidigt fungerar också essentialism ungefär som Occams rakkniv, det vill säga om en enkel förklaring kan duga är det förfångt att söka efter en mer invecklad. Connell (1996) uttrycker att ett polaritetstänkande om könen tilltalar det "vanliga sunda förnuftet", där en praktiskt hänvisning till biologin verkar vara den enklaste lösningen. Biologin som vetenskap får stå för den "riktiga" vetenskapen, och även Robert Bly använder vetenskap när uttrycker att "en tredjedel av vår hjärna är en 'krigarhjärna' och att vår DNA bär med sig krigarinstinkter" (Connell 1996:19). I denna könssegregerade värld finns ingen plats för maskulinitetens mångfald, och här skiljs mannen från kvinnan genom långt mycket skarpare och blockerande delning än vad den anatomiska skillnaden utgör. Här finns ingen plats för annat än "naturligt normalt", där allt som avviker måste "botas" (Buchbinder 1994:2-7). Lynne Segal (1999) betonar att i realiteten ses

männens problem alltid i ljuset av kvinnors underordning, och "the first set of problems around 'masculinity' are everywhere tied in with the persisting truth of women's secondary social status and identity"(Segal 1999:160). Istället för att fråga sig varför pojkar klarar sig så dåligt i skolan borde man fråga sig varför man just nu fokuserar på detta som ett problem. Vad som är nytt är att "girls overall are not falling behind boys in quite the way they used to, is the attempt to blame girls, or feminist teachers, for the problem", och vad som inte är nytt är "the diversion of attention away from the key problem: the moulding of masculinities"(Segal 1999:163). Det är maskulinitetens restriktiva, motsägelsefulla och förvirrade konstruktion som bidrar till dysfunktion:

/.../it is because men are unable to express their emotions that many men are driven to destructive behaviours: certain male problems (such as aggression and violence, homophobia, misogyny, detached fathering and neglect of health) are unfortunate but predictable results of the male socialization process (Segal 1999:164).

Segal ser maskulinitet som en abstrakt föreställning om makt och auktoritet, ett komplext strukturellt mellanmänniskt mentalt bygnadsverk av polariserad genushierarki som genom sin definition är en motsats till feminitet. Männerna kommer inte att överge sitt sökande efter manlighet, och inte heller acceptera sin konfliktfyllda och multipla genuseditet förrän de ifrågasätter och komplicerar "the notion of 'masculinity' itself – all the meanings currently attached to sexual difference and gender identity which cluster around men as the dominant/active/powerful sex"(Segal 1999:170).

Hearn (1990) betonar att det behövs en förståelse för mångfald och ett erkännande av helheten för att utarbeta en kritisk analys av maskuliniteter, och kanske görs detta bäst om vi kritiskt granskar distinktionen mellan kvinnor och män i samband med andra dikotomier vilka är del av djupt ideologiska strukturer som bevarar könsojämlighet – speciellt dem mellan biologi och kultur, mellan kön och genus och mellan privat och publikt (Hearn & Morgan 1990:6-15). Maskulinitet är formen där många dynamiker av våld skapas menar Connell (2000). Strategier för att förhindra våld måste därför inkludera strategier för att förändra maskuliniteter, och eftersom relationen mellan maskulinitet och våld är komplex behövs en förändring av flera maskulinitetsmönster (Connell 2000:224). Självklart, menar jag, är våld inte något som alla män utövar. Men faktum kvarstår: *att våldsbrott till över 90 procent begås av män.*

3 ANALYS AV DISKURSER SOM UTREDER VÅLD OCH BROTT

Aggression är en attityd, inte något som är biologiskt betingat, och som sådan tvingas den på pojkar alltifrån födseln, långt före puberteten (Miles 1992:221).

Accepterandet av våldet på alla nivåer, den fatalistiska tron att aggression är medfödd, en naturlag, kan ses i alla officiella reaktioner på problemet – däribland grava brister i förmågan att se det som ett problem (Miles 1992:240).

När det gäller att förstå orsaker till brott förklarar BRÅ att kriminologin (läran om brottsligheten och dess orsaker) tidigare lade vikt vid naturvetenskapligt dominerade genetiska, medicinska eller biologiska förklaringar, vilka följts av psykologiska och senare sociologiska förklaringar. Dagens forskning om brott, menar de, strävar efter att ta hänsyn till alla perspektiv, det vill säga: sociala, socialpsykologiska, psykologiska och biologiska/genetiska faktorer, dock gör förklaringarna ingen skillnad på olika typer av brottslighet vilket innebär att teorierna omfattar såväl grova våldsbrott som mindre förseelser. Detta innebär, menar jag, att brottslighet ges ett i högsta grad flytande innehåll, och skillnaden mellan snatteri och mord blir bara kvantitativ och hänvisar inte till graden av mer eller mindre allvar. Även om brottslighet omfattar olika teorier förklaras alla brott utifrån *en* enda ram och fokuserar (enligt BRÅ) i det sociala perspektivet på att brottsligt beteende är relaterat till: låg socioekonomisk status, splittrade hemförhållanden, trångboddhet, utlandsfödda föräldrar samt socialt arv. Biologiska och genetiska förklaringar tjänar som delförklaringar, det vill säga att man antar ett delvis medfött "olämpligt" beteende, definierat med att vissa barn utmärker sig som "rastlösa, otåliga, lättirriterade, har ständiga utbrott av vrede och raseri". Ansvar för att denna individ ska anpassas och motsvara samhällets krav på lämpligt uppförande läggs vidare på föräldrarna (www.bra.se. 2002-01-18). Delförklaringarna stämmer väl överrens med psykologisk kriminologi från 1940-talet, företrädd av bland annat Hans Eysenck, åtminstone om man får tro Wayne Morrison (1995). Eysenck menade, skriver Morrison, att individer inte predestineras till kriminalitet genom att kriminalitet som sådan inte ärvs utan att det är egenskaper i hjärnan och i nervsystemet som interagerar med vissa miljömässiga faktorer, men betonade dock att "psychological factors in criminality relate to genetic and constitutional causes and to personality and other sources of individual differences" (Morrison 1995:149).

Synen på brottslighet som dels relaterad till, vad jag tolkar som, medfödd aggressivitet och dels till sociala faktorer, menar jag, blir problematisk. Ett problem är variationsvidden och den till synes förbehållslösa kopplingen mellan det sociala och det biologiska. Man inbegriper olika discipliner, sett som olika men mer eller mindre överlappande diskurser, vilka i sin tur har helt eller delvis skilda föreställningar om verkligheten. Här skapas en ideologi om det kriminella subjektet som döljer verkligt förhållande, och genom att orsaker till kriminalitet nu presenteras

utifrån en mix av mer eller mindre antagonistiska diskurser skulle jag vilja säga att en *hegemonisk intervention* gjort sig gällande. Hegemonisk intervention är enligt diskursteorin "en artikulation som genom en kraft (*force*) återupprättar entydigheten" där kraft står för "undertryckande av faktiskt existerande möjligheter" (Jørgensen & Philips 2000:55). Intervention tvärs över diskurser resulterar i att vissa diskurser undergrävs och överlagras av andra och/eller upplöser dem genom reartikulation av vissa faktorer. "Den hegemoniska interventionen har lyckats om en enda diskurs åter dominerar där det tidigare rådde konflikt, och antagonismen är därmed upplöst" (Jørgensen & Philips 2000:55). Men jag ser interventionen i detta fall bara som ett försök till att skapa en etablerad eller hegemonisk diskurs där det faktiskt än så länge *inte* råder någon direkt entydighet utan snarare tvetydighet. Därför tolkar jag istället denna tvetydighet som ett tecken på en rådande diskursordning. En diskursordning kännetecknas, menar Jørgensen och Philips, av *flytande signifikanter* vilket är "ett begrepp för de element som i särskilt hög grad är öppna för tillskrivning av olika betydelser" (Jørgensen & Philips 2000:35). De skriver vidare

/.../att en signifikant är flytande visar att en diskurs inte har kunnat fixera dess betydelse entydigt utan att flera diskurser förenas i strävan att erövra den. De ifrågasattande diskurserna och deras inbördes förhållande bildar således diskursordningen" (Jørgensen & Philips 2000:141).

Brott kan i detta fall, menar jag, ses som en flytande signifikant genom att den tillskrivs betydelse utifrån två skilda diskurser. Det som verkar ha uteslutits, det vill säga det som kan sägas tillhöra det diskursiva fältet, ser jag i detta fall som den eller de diskurser som verkar för att synliggöra genus. De har helt lämnats utanför trots att 84 procent av *samtliga* brott begås av män (bilaga 2), och denna ignorans är en tradition inom kriminologin menar Messerschmidt (1993). Han betonar att frågan om *varför nästan bara män begår brott* aldrig vidrörs, utan istället har man fokuserat på varför kvinnor *inte* begår brott, och det är en fråga som alltför ofta dessutom besvarats med biologiskt baserade fakta. Man har inte frågat sig hur den sociala konstruktionen av maskulinitet anknyter till kriminalitet, utan frågan om varför inte kvinnor bryter mot lagen har i stället ställts gentemot en androgyn lins där män är måttstocken varifrån kvinnor mäts (Messerschmidt 1993:1-2). Utav denna anledning vill jag, innan jag redogör för rapporter om våldsbrott, redogöra för vad Messerschmidt menar med detta uttalande. Jag har också använt andras uppfattning om kriminologiska och sociologiska teorier om brott samt teorier om varför inte genus synliggörs. Med detta vill jag visa att man aldrig har tagit hänsyn till genus relation till våld i teorier om brott, vilket jag menar ska ses mot de teorier som används idag och mot min argumentering för att man fortfarande ignorerar genus. Jag vill också påpeka att förklaringar till brottslighet utgår från *alla* typer av brott och särskiljer således inte våldsbrott från andra brott. Men eftersom våldsbrott granskas utifrån denna förklaringsram ser jag teorierna som tolkningar om våld.

3.1.1 Teorier om brott som undviker att problematisera kön eller genus

Vetenskapen om brott har traditionellt tillämpat ett naturvetenskapligt, normativt och funktionalistiskt perspektiv, där kriminalitet beskrivits som patologier eller avvikelser menar Felipe Estrada (1999). Han uttalar att perspektivet har kritiserats för att vara vagt, att ignorera samhällsproblem som subjektiv definitionsprocess och att det inte ger svar på hur samhällsproblem varken kan studeras eller förstås (Estrada 1999:19). Wayne Morrison (1995) benämner perspektivet som *kriminologisk positivism* och karaktäriserande för positivismens tidiga utveckling var att kriminalitet skulle behandlas som ett av naturens problem som likt andra sjukdomar också skulle kunna botas (Morrison 1995:19). Förklaringar till varför kvinnor inte begick brott, skriver Messerschmidt, bestämdes utifrån deras speciella natur, vilken påstods vara; passivitet, brist på mod, fromhet, moderlighet, sexuell kyla, svaghet och outvecklade intelligens. (Messerschmidt 1993:2-9).

Det sociologiska inflytandet från Emile Durkheim har varit stort inom kriminologin, menar Morrison, och då särskilt hans positivistiska metodologi att i naturvetenskaplig anda studera sociala fenomen som ting och göra det möjligt att förutse och behärska. Boglind, Eliason och Månson (1998) skriver att för Durkheim var inte brottet, än mindre brottslingen, intressant utan han fängslades istället av straffet vilket han såg som måttstock på samhällets vrede och hela den samhälleliga existensen. De menar att han provocerade sin samtid när han uttalade att brottslighet var ett ofrånkomligt och högst normalt fenomen i ett välmående samhälle, men att en ökning eller minskning tyder på "att samhället hamnat i ett patologiskt tillstånd" (Boglind et al 1998:210). De skriver också att han framhöll en, för samhället, nödvändig moralisk fostran av individer, bland annat baserad på disciplin och tydliga regler och en "kollektiv målsättning som förmedlas genom att individen tillhör en grupp och internaliserar dess normer" (Boglind et al 1998:247). Detta, menar jag, kan man också jämföra med Webers begrepp konvention, vilken Howard S Becker (1963, 1973) har en annan definition för. Den ingår i hans tre olika definitioner på avvikande beteende: *den statistiska*, *den patologiska* och *den regelorienterade*. Den statistiska, förklarar han, omfattar avvikande som inte stämmer överrens med genomsnittligt beteende eller förhållande, den patologiska utgår från att exempelvis beskriva kriminalitet som symptom på sjukdom, och den regelorienterade innebär att man avviker genom att inte följa gruppregler, dock ställer sig Becker den nödvändiga frågan: "vems regler vi skall använda som måttstock när vi bedömer en handling som avvikande" (Hilte 1996:9).

Anthony Giddens (1998) menar att synen på brottslighet inom sociologin har betonats av "det ömsesidiga beroendet mellan konformitet och avvikelse i olika sociala sammanhang" (Giddens 1998:214). Philip Abrams (1982) menar att historiskt har "the sociology of deviance" till största

delen fokuserat på att förstå "processes of becoming rather than states of being" (Abrams 1982:267). Kön eller genus har dock inte ingått i förklaringarna. Messerschmidt anser att orsaken till detta är att varken biologiska eller psykologiska förklaringar har tillhört den klassiska sociologin, och att den avfärdat kön som föremål för analys eftersom denna kategori ständigt har hänvisats till biologin. Teorierna har istället, menar Messerschmidt, utgått ifrån män som de normala subjekten och att brott är normalt. Problemet har varit konformitet, att den som blir brottsling har varit asocial och amoralisk och inte kunnat anpassa sig till samhällets regler. Marginalisering har varit en populär utgångspunkt. En ojämlig position och mindre makt i samhället förmodas ha bidragit till ett brottsligt beteende. Men sådana orsaker till brott skulle i så fall innebära, menar Messerschmidt, att kvinnor skulle vara mer benägna att begå brott på grund av sämre ekonomiska möjligheter och mindre makt. Teorierna har dock inte tagit hänsyn till detta faktum, trots att flera av dem understryker att brott kan associeras med män.

1942 konstaterade Edwin Sutherland, skriver Messerschmidt, att inget "is so frequently associated with criminal behavior as being male", men Sutherland avstod att förklara detta samband utan konstaterade bara att "it is obvious that maleness does not explain criminal behaviour" (Messerschmidt 1993:16). Hans förklaring till varför pojkar blir kriminella, betonar Messerschmidt, var att det fanns en *skillnad i omsorg och kontroll* mellan flickor och pojkar – att flickor kontrolleras mer och fostras till att vara mjuka, medan pojkar fostras till att bli hårda och tuffa, men att skillnaden mellan könen i grunden var biologisk (Messerschmidt 1993:16). Denna "biologiska fostran" anser jag vara en märklig kombination som illustrerades så talande av Buchbinder (avsnittet "Big boys don't cry") och av Bourdieu förklarades vara en socialisering av det biologiska och biologisering av det sociala. Connell betecknade kombinationen som ambivalent och betonade att en sådan kombination måste vara fel. Att hänvisa till biologi när det gäller kön leder, menar jag, till denna problematik eftersom det utifrån ett sådant perspektiv blir omöjligt att avgöra vad som är biologiskt betingat eller socialt konstruerat beteende. Den klassiska sociologin undgick ju vanligtvis problematiken genom att inte hänvisa till kön överhuvudtaget enligt Messerschmidt, och frågan är kanske om inte nutida orsaksförklaringar undviker att ifrågasätta kön av samma skäl. Jag ska återkomma till denna diskussion i min analys av rapporterna och vill istället återgå till Sutherlands resonemang, och uppmärksamma hans förklaring till varför just män blir kriminella. Sutherland berör trots allt ändå olikhet i fostran mellan könen och vad denna skilda fostran betyder. Även om han inte insåg att maskulint och feminint var komplexa sociala konstruktioner – konstituerade i, vad Connell menar, en genusordning och att genus konstrueras olika i olika kontexter (situated accomplishment) – talar han om *varför* män kan associeras med kriminalitet och följaktligen, menar jag, också associeras

med våld. Han var dock inte den ende som snubblade över sambandet mellan maskulinitet och våld, eller brott i detta fall.

Messerschmidt menar att Talcott Parson (1940) var den förste som utvecklade en förståelse för sambandet mellan maskulinitet och brott. Med utgångspunkt från en, vad Messerschmidt benämner som, "fallisk könsrollsteori" menade Parson att män som begick brott hade skapat en "compulsive masculinity", en *tvångsmässig maskulinitet*. Parson ger mödrarna skulden och menar att pojkar utan fäder inte kan lära sig den "riktiga" instrumentella (maskulina) samhällsrollen och tvingas dessutom till identifikation med det feminina vilket var förkastligt. I sin ångest över att inte bli maskulin nog tar den faderlöse pojken avstånd från allt som är feminint och koncentrerar sig på fysisk kraft för att bevisa sitt övertag gentemot kvinnor. Avvisande av ömhet och fokus på tuffhet skapar en "strong tendency för boyish behavior to run in anti-social if not directly destructive directions" (Messerschmidt 1993:19) (Messerschmidt 1993:17-19). Vad Messerschmidt inte nämner är att teorin även anspelar på freudianskt oedipuskomplex, vilket jag menar är av samma slag som tas upp i Bly's Järn-Hans. Skillnaden mellan dem är bara; vad Parson kallar tvångsmässig maskulinitet och ser som problematisk betecknar Bly som "sann" maskulinitet och det som kännetecknar den disciplinerade krigaren.

Tidiga teorier om brott kan trots allt ses i ett historiskt perspektiv, och det försvar man kan ge dem är att de tillkom under en prefeministisk tid då essentialistiska antaganden och kopplingen mellan det biologiska och det sociala gjordes utan förbehåll. Men vilket försvar ska man då ge nutida teorier? Messerschmidt menar att flera av senare tidens teorier om brott lutar sig mot naturvetenskapligt dominerade genetiska eller biologiska förklaringar. Han exemplifierar med att James Wilson och Richard Herrnstein (1985) betonar att genus förhållande till brott kan förklaras genom biologisk könsskillnad i aggression. De menar att hanar är aggressiva och därför mer benägna att begå brott, och en aggressiv kultur förskönar en biologisk skillnad i aggression som i sin tur leder till mera brott bland män. Darrell Steffensmeier och Emilie Allan (1991) erkänner existensen av en kulturell ojämlikhet mellan könen, men när det gäller mäns överetablering i brott ekar den essentialistiska traditionen. Aggression är "naturligt" starkare hos män, vilket inte kan förklaras av kulturen och detta bidrar till mäns högre delaktighet i brott, brott ligger helt utanför kvinnors "naturliga" gränser. (Messerschmidt 1993:22-24).

Oförmåga att se genus relation till våld menar Wayne Morrison (1995) beror på att brottsstudier har dominerats av män och att dessa likställer genus med kön för att sedan bara diskutera maskulinitet och lämna kvinnor utanför, och han uttrycker att "in practice most theories of crime are based on assumptions about gender, and those assumptions are asserted rather than explained and explored only in relation to masculinity" (Morrison 1995:396).

Kriminologiska teorier kan därmed uppfattas som "not the general explanations of human behaviour they claim to be, but are rather particular understandings of male behaviour" (Morrison 1995:397), och vad Philip Abrams (1982) beskriver som orsaker till brottsligt beteende kan med tydlighet tolkas som konstruktionen av genus:

Becoming deviant is not a matter of personal or social pathology, social disorganisation, deprivation, broken homes, viciousness, bad company or chance but of a negotiated passage to a possible identity, a sequence of action and reaction, labelling and learning in the face of both organised power and organised opportunity, probable constraint and probable contingency (Abrams 1982:273-274).

Genusidentiteten betecknas och förhandlas, den tillägnas genom interaktion i närvaron av organiserade sociala strukturer och organiserade möjligheter, den begränsas genom organiserade gränsdragningar, men är genom sin motsägelsefulla och dynamiska karaktär också kontingent – möjlig men inte nödvändig.

3.2 *Rapporter om våldsbrott*

BRÅ utkommer kontinuerligt med kriminologiska rapporter om brott och brottsutveckling i Sverige, och det är framför allt fyra rapporter som rör våldsbrott som jag har valt att fokusera på. 1998 utgavs tre rapporter som ingick i sammanställningen *Brottsutveckling i Sverige 1995-1997* av Jan Ahlberg (1998): *Dödligt våld och försök till mord eller dråp*, *Sexualbrott* och *Misshandel*. 2001 utkom en rapport om *Dödligt våld mot kvinnor i nära relationer*. Rapporterna är kvantitativa och inbegriper olika tabeller, grafer och lagparagrafer, och utav den text som produceras behandlas brottet övervägande som ett neutrum. Av denna anledning har jag valt att återge de texter som säger något om förövarens eller offrets kön för att senare analysera *hur* det sägs. De tre första rapporterna framhåller inte kön i någon högre grad, medan man i den fjärde där könet är oundvikligt istället har lyft fram förövarens psykiska hälsa. Detta märkliga förfarande är något jag vill lyfta fram genom att jämföra framställningen i den sista rapporten mot de tre första. Genom att den sista rapporten också är omfattande och invecklad och kräver en hel del textåtergivning för att innehållet ska bli någorlunda begripligt har den fått en avskild del i analysen.

I *Dödligt våld och försök till mord eller dråp* av Mikael Rying (1998), berättas att antalet fall av dödligt våld har fördubblats sedan 1950-talet och huvudorsaker anges vara: en *ökad alkoholkonsumtion* och *ökat antal personer med hög kriminell belastning*. När det gäller omständigheter vid brotten uttalar Rying:

Relationsmönstret varierar beroende på om man studerar den manlige eller kvinnlige [*sic!*] gärningsmannen. Män som begår dödligt våld riktar det vanligen mot personer de är bekanta med utanför familjen. Kvinnor gör sig ytterst sällan skyldiga till dödligt våld (Rying 2001:36).

Under rubriken "Könsfördelning" uppges att "de flesta misstänkta för dödligt våld är män. Under de senaste åren har cirka 10 procent av de misstänkta varit kvinnor" (Rying 2001:37), och under rubriken "Offer" säger Rying:

Två tredjedelar av offren är män. Andelen kvinnor av offren är således en tredjedel och därmed tre gånger högre än deras andel av de misstänkta. Såväl kvinnliga som manliga offer dödas i 90 procent av fallen av en man (Rying 2001:38).

Rapporten *Sexualbrott* av Peter Martens (1998) uppger att sexualbrott har ökat (från 1996 till 1997 med fyra procent) och att ökningen troligtvis beror på ökad anmälningsbenägenhet. I brottsrubriceringen sexualbrott ingår brottstyperna: "våldtäkt, sexuellt tvång, sexuellt utnyttjande, sexuellt utnyttjande av underårig, sexuellt umgänge med avkomling, sexuellt umgänge med syskon, sexuellt ofredande, koppleri och förförelse av ungdom" (Martens 1998:72). "Sexuellt utnyttjande" anges huvudsakligen vara brott mot person av motsatt kön, och "tre fjärdedelar av de anmälda brotten i denna sexualbrottstyp är brott mot barn under 15 år." (Martens 1998:73). Endast i slutet på rapporten avslöjas i en kort mening förövarens kön när det gäller sexualbrott, men då bara genom att ange vem som *inte* är det: "Av de personer som misstänktes för sexualbrott var mindre än en procent kvinnor" (Martens 1998:82). Orsaker till sexualbrott anges inte.

Den största delen av alla våldsbrott uttrycks vara misshandelsbrott, och i rapporten *Misshandel* av Monika Olsson (1998) uppges att vanligast är: "misshandel inom familjen eller i nära relationer (främst mot kvinnor och barn), inom grupper av kriminellt aktiva och missbrukare, i samband med nöjeslivet och mot personer deras yrkesverksamhet" (Olsson 1998:46). Misshandelsbrotten har ökat med nära *600 procent* sedan 1950, och ökningen förklaras bero på statistikomläggning, brottsbalkens införande och polisens förstärkning. Ökningen antas också bero på att utelivet har ökat vilket lett till att "utskänknings av alkohol inom restaurangsektorn ökat, en sektor som är särskilt våldsalstrande" (Olsson 1998:55). Olsson uppger att den största kategorin är misshandel mot män och näst största är mot kvinnor. Under rubriken "Misstänkta" uppges:

Av de personer som misstänktes för misshandel totalt var år 1997 8 procent kvinnor (Olsson 1998:59).

Den vanligaste kategorin av misshandel mot kvinnor är inomhus av bekant, varav de flesta "begås av män som kvinnan har eller har haft en nära relation till" (Olsson 1998:50). Olsson påtalar dock att "misshandel är fortfarande ett övervägande manligt fenomen" (Olsson 1998:60).

I *Dödligt våld mot kvinnor i nära relationer* av Mikael Rying (2001) uttrycks att våldet mot kvinnor har uppmärksamats, speciellt det våld som dödar kvinnor, och man vill sprida kunskap om detta våld för att kunna sätta in meningsfulla åtgärder. Dödligt våld mot kvinnor i nära relationer

anges ha minskat med 30 procent sedan 1970-talet, vilket antas bero på sociala förändringar, ökad medvetenhet och uppmärksamhet på våldet mot kvinnor, lagändringar och framsteg inom sjukvården. Ungefär 90 personer dödas varje år genom kriminellt dödligt våld, en tredjedel är kvinnor och "sexton (16) av dessa kvinnor dödas av en man som de vid brottstillfället har eller har haft en nära relation till" (Rying 2001:6). 42 procent av kvinnorna har tidigare utsatts för hot, och 36 procent för våld, och rapporten sammanfattas inledningsvis med att gärningsmannen är en *utlandsfödd marginaliserad ofta kriminellt belastad och psykiskt störd man*.

Utlandsfödda sägs vara *starkt överrepresenterade* bland förövarna (bilaga 3), och "majoriteten, cirka 60 procent, av de utlandsfödda gärningsmännen och offren är födda i Europa" (Rying 2001:28). Vidare berättas att "de män som begår dödligt våld mot kvinnor i nära relationer vanligen är personer med låg status i samhället" (Rying 2001:32), att nära hälften är arbetslösa, i beredskapsarbete eller förtidspensionerade, och att de i 60 procent av fallen är registrerade för tidigare brottslighet. Gärningsmännens låga sociala status framhålls också i sammanfattningen, trots att Rying senare skriver att:

Andelen gärningsmän med ordnad sysselsättning är dock större vid denna typ av dödligt våld jämfört med det dödliga våldet generellt (Rying 2001:32).

Stödet för uttalandet tar Rying i en framhållen bild i forskningen kring våld mot kvinnor (han refererar bland annat till Mona Eliasson 1997) som menar "att det finns män i alla sociala klasser som misshandlar kvinnor" (Rying 2001:33), samtidigt som han understryker att ingen gärningsman tillhör det övre samhällsskiktet. När det gäller de olika motiven till dödligt våld mot kvinnor (bilaga 3) uppges att "svartsjuka och separationsproblem är de vanligaste motiven" (Rying 2001:21), eftersom de tillsammans uppgår till 60 procent. Rying förklarar detta med att:

Inom forskningen om våld mot kvinnor anges ofta just mannens kontrollbehov över kvinnan som en av de viktigaste förklaringarna till våldet (Rying 2001:21).

Här hänvisar han återigen till Mona Eliasson (1997). Detta uttalande har tidigare endast föregåtts i sammanfattningen av att:

Gärningsmannen som ofta har ett stort behov av att kontrollera har, när han känt sitt kontrollbehov hotat, dödat kvinnan (Rying 2001:6).

Den vanligaste grundorsaken till dådet uppges dock vara psykisk ohälsa:

80 procent av de män som dödar en kvinna i en nära relation är psykiskt sjuka eller psykiskt störda (Rying 2001:7).

Tjugo av fallen, det vill säga 14 procent, är kategoriserade som lidande av psykisk sjukdom eftersom man inte funnit "någon annan rimlig förklaring till brottet än gärningsmannens psykiska status" (Rying 2001:21). I sju av dessa "psykfall" begick förövaren självmord, fyra av fallen var

försök till självmord. Dessa sammanlagt elva fall betecknas som psykisk sjukdom på grund av att man antar att *depression* är orsaken. Längre fram i rapporten anges att det är "relativt vanligt med självmord" och att detta "sker i nästan en fjärdedel av fallen" (Rying 2001:25). Vidare uppges att självmordsfallen i princip uteslutande består av svenskfödda gärningsmän och att gruppen är en "socialt mindre marginaliserad grupp än de som inte begick självmord" (Rying 2001:26). När det gäller "dödligt våld mot kvinnor i nära relationer" genomgår gärningsmännen i 79 procent av fallen en rättspsykiatrisk undersökning (RPU), vilket kan jämföras med 60 procent av fallen i dödligt våld generellt. 95 procent av de undersökta fick en psykiatrisk diagnos, och utav dessa var 74 procent i de dominerande diagnosgrupperna; *psykossjukdomar* och *personlighetsstörningar*. Psykosgruppen domineras av diagnosen depression där en gemensam nämnare är störd verklighetsuppfattning som leder till "vanföreställningar, missförstånd och missuppfattningar" (Rying 2001:31). Den dominerande gruppen *personlighetsstörning* karaktäriseras av "impulskontrollstörningar eller avsaknad av/bristande empati" (Rying 2001:31). Rying förklarar också att:

.../de gärningsmän som är psykossjuka har en mindre socialt marginaliserad profil jämfört med de personlighetsstörda. .../För gärningsmän med psykossjukdom är psykisk sjukdom av naturliga skäl en vanlig orsak till att brottet äger rum, medan de som inte genomgick RPU ofta dödades i samband med så kallade fyllebråk. .../Om de gärningsmän som begår självmord i samband med brottet räknas in, är omkring 80 procent av gärningsmännen psykiskt sjuka eller psykiskt störda (Rying 2001:32).

Rying berättar vidare att de meningsfulla åtgärder som hittills vidtagits när det gäller förhindrande av dödligt våld mot kvinnor är att de gärningsmän, som tidigare hotat och/eller utsatt kvinnor våld, belagts med besöksförbud. Detta är dock mycket sällsynt och uppgår, enligt rapporten, bara till fyra procent. Rying ifrågasätter den låga siffran men stöder sig mot amerikanska undersökningar (Klein 1996) som visar att gärningsmän sällan följer sådana åtgärder, dels på grund av att de tidigare är kriminellt belastade och dels på att de ofta är psykiskt sjuka och således inte förväntas bete sig rationellt. Det anses därför viktigt "att ett effektivt övervakningssystem utvecklas" (Rying 2001:20) för att gärningsmännen ska kunna kontrolleras. Vidare upplyser Rying om att när utländska medborgare döms för dödligt våld mot kvinnor ingår ofta utvisning i domen. Detta har skett i 62 procent av fallen mellan 1990-1999. Det är "främst medborgare från Jugoslavien och länder i Mellanöstern som dömdes till utvisning" (Rying 2001:36).

Sammanfattningsvis framstår bilden av gärningsmannen som, minst sagt, mycket splittrad: 60 procent är utlandsfödda, 60 procent är tidigare registrerade för brott, och 80 procent är psykiskt sjuka. Samtidigt har 60 procent av gärningsmännen separationsproblem och är svartsjuka, andelen (procentsats ej given) med ordnad sysselsättning är större vid denna typ av dödligt våld jämfört med det dödliga våldet generellt, och av de 80 procent psykiskt sjuka finns en fjärdedel

självordsfall som uteslutande består av socialt mindre marginaliserade svenskfödda gärningsmän. Mindre socialt marginaliserad utav de psykiskt sjuka är också gruppen psykossjuka, vilken domineras av diagnosen depression. Jag vill understryka att jag *inte* kommer att analysera hur Rying har kommit fram till de olika procentsatserna eftersom *det viktiga är vad som sägs, inte om det är sant eller falskt*.

3.3 *Analys av rapporter om våldsbrott*

En av utgångspunkterna i diskursanalysen, åtminstone inom sociologin, är att diskurser säger något om och samtidigt påverkar samhället 'utanför' (Sahlin 1999:98).

Alla rapporterna utgår från att vara objektiva och söker skapa en distans mellan brott och gärningsman där brottet diskuteras som neutrum. De tre första rapporterna speglar tydligt undvikandet av genus relation till våld. De undviker i den mån det går att tala om *vem* det är som utför våldet.

I "Dödligt våld och försök till mord och dråp" uttalar man att "de flesta" som begår dödligt är män. "De flesta" får i detta fall stå för *90 procent*, en andel som i jämförelse är 10 procent högre än andelen psykiskt störda i den sista rapporten. Relevanta orsaksförklaringarna förklaras i vara alkohol och kriminella element men att 90 procent av gärningsmännen är just män verkar vara av liten betydelse. När det gäller sexualbrott är blotta omnämmandet av män och orsaker till brottet närmast sekretessbelagt.

I "Sexualbrott" anges brottet i huvudsak vara "brott mot person av motsatt kön". Analyserar man textens transitivitet, det vill säga "hur händelser och processer förbinds (eller inte förbinds) med subjekt och objekt" (Jørgensen & Philips 2000:87) anger meningen varken vem som är subjekt eller objekt, brottet utförs av ett kön mot ett annat. Vem som är vad får läsaren själv räkna ut med ledning av ett senare uttalande om vem som *inte* är förövaren, och vad som sammantaget sägs är att: Av de sexualbrott som utförs, som i huvudsak är brott mot person av motsatt kön, *är mindre än en (1) procent av de misstänkta kvinnor*. Varför inte istället säga: Sexualbrott är i huvudsak mäns brott mot kvinnor eftersom *mer än 99 procent av de misstänka är män*? Vilken betydelse får egentligen en framställning som; "mindre än en procent kvinnor" i jämförelse med; "mer än 99 procent män"? Frågan är vilken representation av verkligheten som en förtäckt framställning av det verkliga subjektet återger och skapar? Återigen som en jämförelse av framställning när det gäller siffror kan denna omvända procentfördelningen ställas i förhållande till den procentfördelning man vill framhålla i den sista rapporten där man betonar att 80 procent är psykiskt störda. Det är uppenbart att det finns en strävan efter att dölja mäns överrepresentation, speciellt när det gäller sexualbrott, och istället framhålla kvinnors mycket marginella andel. På detta sätt förmedlar ordvalet, menar jag, implicit en konsensus om en

bakomliggande ideologi. Objektiviteten döljer den politiska konstruktionen av kön.

Framställningen i rapporten sexualbrott producerar och reproducerar, menar jag, framför allt en myt om samhället: *myten om den manliga sexualiteten som okontrollerbar*.

Eliasson (1997) har betonat att myten om den manliga sexualiteten som en okontrollerbar "naturkraft" är stark, och hon menar att "synen på manlig och kvinnlig sexualitet har direkt relevans för synen på våldtäkt" (Eliasson 1997:46). Föreställningen om mannens sexualitet som okontrollerbar var något som också Richardson påtalade och som hon menade kunde användas för att legitimera sexuellt våld. Genom att inga orsaker till brottet framhålls och att det görs försök att dölja att bara män är förövarna så normaliseras brottet. Det uppfattas som normalt att brottet finns och normalt att män är överrepresenterade. Därför mäts kvinnor i förhållande till män och inte tvärtom. Möjligheten att ifrågasätta genus relation till sexualbrott har stängts ute och konsekvensen av den diskursiva praktikens osynliggörande av förövaren är att myten bevaras och reproduceras.

I rapporten "Misshandel" upprepas förfarandet att framhålla den låga andelen mot den höga. 8 procent kvinnor synliggörs till fördel framför 92 procent män, men en skillnad gentemot de första två rapporterna är att här påtalas för första gången brottet som ett "övervägande manligt fenomen". Problemet är att man inte lägger någon vikt vid att kvantifiera eller tydliggöra dominansen vilket återigen gör att artikulationen uppfattas som att det verkliga subjektets inblandning ska förringas. Själva könet ska inte framhållas som något problematiskt eller en orsak i sig. Att det är män det handlar om förblir outtalat och kamoufleras i alla tre rapporterna, och vad denna diskursiva praktik säger om samhället "utanför" är att man talar tyst om mäns dominans när det gäller våldsbrott och utesluter alla möjligheter till att problematisera kring varför just män är våldsvärkare. Med detta vill jag argumentera för att *mäns överrepresentation när det gäller våld tydligt ignoreras*. Det sociala fenomenet har höljts i dunkel, enhetligheten är genomförd och möjligheterna till social förändring har reducerats. Objektiviteten har som diskursiv praktik dolt alternativen vilket konstituerar den som maktfaktor, en maktfaktor som har ignorerat den politiska betydelsen av genus och som genom sin framställning verkar för en fortsatt ignorans. Denna framställning, som uppvisas i alla tre rapporterna, reproducerar och producerar en annan samhällsmyt: *Myten om jämställdheten*.

Myten om jämställdheten³ är en stark ideologisk faktor. Den döljer en rådande genusordning och den sociala struktur som har skapat över- och underordning. Den döljer reella skillnader mellan könen och den döljer att våld, som Connell betonade, "är den del av ett system byggt på

³ Myten har tydliggjorts när det gäller en könssegregerad arbetsmarknaden i SOU 1998:6 Betänkande från Kvinnomaktutredningen. *Ty makten är din...myten om det rationella arbetslivet och det jämställda Sverige*.

dominans”. I en jämställdhetsideologi pekar man inte ut ett kön som problematiskt, eller erkänner att våld är ett resultat av genusordningens kristendenser där försvaret av en skiljelinje mellan könen har ökat i proportion till dess bräcklighet. Här begravs föreställningar om genus komplexitet, att genus konstrueras olika och att heterosexualitet som normativ faktor har en betydelse. Här existerar inga skillnader i makt eller privilegier att förutsätta makt. Jämställdhet har blivit en diskursiv sanning och konsekvensen av den diskursiva praktiken ger i detta fall en ideologisk effekt som isället för att förändra, bevarar och reproducerar dominansförållande och ojämlikhet mellan könen. Det blir relevant att framställa våldet som ett könsneutralt samhällsproblem, men otänkbart att se det som könsspecifikt. Således neutraliseras våldet och representationssystemet (ideologin) fungerar som ett skydd för det verkliga förhållandet och gör att genus inte behöver problematiseras. Varför genus inte synliggörs speciellt i kriminologiska rapporter ligger därtill, menar jag, i den problematik som jag tidigare tog upp om att kön undviks.

Helhetsintrycket av texten i rapporterna är att den är objektiv men att objektiviteten döljer andra alternativ. Den kunskap som förmedlas och på det sätt som kunskapen förmedlas ser jag i ljuset av den variationsrika syn på brottslighet som BRÅ menar präglar dagens brottsteorier, det vill säga problematiken med att blanda sociala och biologiska perspektiv på brott. Som jag ser det blir kön i ett sådant blandat perspektiv sett som delvis biologiskt, vilket kan urskiljas i antagandet om en delvis medfödd aggressivitet. Även om inte könet anges visar statistiken tydligt vilket kön det är man pratar om, men en hänvisning till kön i detta fallet skulle inte vara möjlig eftersom man då måste problematisera kring en medfödd avvikelse hos bara män. Det är, oavsett kön, ändå omöjligt att avgöra vad som är socialt konstruerat och vad som biologiskt betingat, men en hänvisning till kön synliggör det absurda i att anta medfödd aggressivitet. Med detta menar jag att *ett möjligt skäl till varför kön undviks i rapporter om våldsbrott kan vara den diskursiva ambivalens som råder mellan vad som är social konstruktion och vad som är medfött när det gäller kön*. Detta är en problematik som blir uppenbar i den sista rapporten.

3.3.1 Analys av rapporten "Dödligt våld mot kvinnor i nära relationer"

Titeln *Dödligt våld mot kvinnor i nära relationer* innebär problem eftersom den helt enkelt inte har något subjekt. Meningen är passiv och utelämnar agenten, vilket får till följd att det dödliga våldet framstår som ett naturfenomen. Satskonstruktionen "fräntar agenten ansvaret genom att lägga vikt vid effekterna och bortser från de handlingar och processer som ledde fram till dem" (Jørgensen & Philips 2000:87). När det gäller engelsk kontext har Mary Maynard och Jan Winn (1997) påtalat hur språkliga konstruktioner som "domestic violence", "battered wives" och "woman abuse" döljer förövarens kön och de menar att "the problem lies in the fact that these terms focus on the position of women and thus hide the fact that we are actually discussing male

(gendered) power and male violence” (Maynard & Winn 1997:180). Titeln *Dödligt våld mot kvinnor* fokuserar enbart på objektet och det är våldet, och inte den som utför våldet till våldet, som dödar kvinnor. Rent konkret förmedlar den att våldet kan ha utövats av både män och kvinnor, men underförstått förutsätts dock läsaren ha förståelse för att det är mäns våld mot kvinnor det handlar om, och detta implicita antagande som läsaren tvingas till utesluter alla andra möjliga konstellationer än just mannen som våldsverkare och kvinnan som offer. Redan här har man förmedlat bilden att det är bara män som dödar kvinnor i nära relationer, ändå undviks subjektet. En sådan framställning kan tolkas som att mäns våld mot kvinnor egentligen ska döljas, och Eliasson (1997) menar att detta är ett generellt förfarande genom att det antas vara normalt att män dominerar kvinnor och normalt att det ibland leder till våld (Eliasson 1997:40). Hon påtalar också hur snedvridet resultatet kan bli om man inte ställer frågan om *varför män slår* i centrum, utan istället koncentrerar sig på *varför kvinnor blir slagna*, och anser att ”förklaringar som ursäktar mäns våld ingår i en ideologi om män och manlighet som tjänar till att upprätthålla mäns dominans över kvinnor både i privata relationer och i samhället. Frågan om varför det ena könet har monopol på våld och andra former av dominansbeteende undviks” (Eliasson 1997:20,22). Det undviks även i denna rapport.

Rying nämner att mannens kontrollbehov är ”en av de viktigaste förklaringarna till våldet” och hänvisar till Eliasson, men uttalandet blir poänglöst framför allt genom att Rying inte ger någon som helst kommentar till varför just bara män har kontrollbehov. Att gärningsmannens kontrollbehov är så stort att han till och med kan döda borde, menar jag, förklaras. Eliasson själv kritiserar just okritiska och icke-reflexiva förklaringar inom, vad hon kallar, konventionell forskning, som hon menar utgår från jämställdhet mellan män och kvinnor samtidigt som könen behandlas olika. Hon uttalar att:

Ett exempel är den vanliga förklaringen att våldet beror på männens upplevelser av maktlöshet. Men detta ses aldrig i relation till varför kvinnor inte uttrycker sin maktlöshet genom våld. Förklaringen kan således endast tillämpas på män, men skälen till detta klagas aldrig (Olsson & Wiklund 1997:36).

Jag vill här uppmärksamma diskussionen om makt och Kaufmans teori om surplus aggressiveness som kommer till uttryck i mäns våldstriad. Rying relaterar till ”mannens kontrollbehov” som om det vore något *alla* män har, och tar alltså ingen hänsyn till att kontrollbehov är relaterat till konstruktionen av genus. Problemet är att ”män” som grupp pekas ut och en sådan artikulation gör det komplicerat att relatera till genus och följaktligen svårt att se dominans som ett resultat av hur man ser på, och konstruerar, genus i olika kontexter. Den diskursiva praktiken att relatera till ”män” som grupp och inte till genus leder vidare till problem när det gäller representation, vilket är något jag ska strax ska komma till.

Den bild av gärningsmannen som målas upp i rapporten överdeterminerar i allra högsta grad subjektet. Brottet individrelateras och inte en enda gång nämns den gemensamma faktorn; att alla är män. Frågan är *hur* meningsfullt man kan åtgärda en föreställning av gärningsmannen som individualiserar våldsbeteende? När gärningsmannen framhålls som utlandsfödd marginaliserad ofta kriminellt belastad och psykiskt störd utan det ifrågasätts att han är just man har man skapat en farlig sanning, menar jag. Inte bara fräntar man förövarna ansvaret för sina handlingar, utan *man utestänger också möjligheten för alla andra män från att ta ansvar för våldet i samhället*. Speciellt gäller detta när man framhåller just psykisk instabilitet som orsak till våld.

I Sverige dödas 90 personer varje år, mord som enligt rapporten *Dödligt våld och försök till mord eller dråp* i 90 procent av fallen utförs av en man, 100 procent när det gäller dödligt våld mot den andel kvinnor som dödas i nära relationer. Men skillnaden mellan de män som *inte* dödar kvinnor i nära relationer och de som gör det, är att den första gruppen framhålls vid brottstillfället vara "alkoholpåverkade" eller "högt kriminellt belastade", medan den andra gruppen till 80 procent framhålls vara psykiskt störda. När gärningsmannens kön oundvikligen måste lyftas fram tycks det vara nödvändigt att framställa honom som icke-representativ för gruppen män. Maynard och Winn menar att detta vilar på "traditional explanations of male violence which are typically a process of dissociation, whereby known violent men are separated from other 'normal' men" (Maynard & Winn 1997:183). Konventionell psykologisk syn, menar de, är att mäns våld patologiseras och sociala faktorer ignoreras vilket inte håller gentemot generella bevis. Exceptionella utlåtanden får förklara ett universellt problem och de anser vidare att undersökningar som framställer gärningsmannen som avvikande innehåller allvarliga metodologiska problem eftersom de görs på ett litet icke-representativt material utan kontrollgrupp. De betonar att undersökningarna är könsblinda och förklarar inte varför det primärt är män som är våldsamma, och dessutom finns det undersökningar (Straus 1980, Gelles och Cornell 1985) som har visat att män som misshandlar kvinnor inte avviker psykiskt i någon högre grad från andra män (Maynard & Winn 1997:183).

Bo Nilsson (1999) som undersökt vilken betydelse sociala och kulturella föreställningar om män och manlighet har för brottshantering menar att brottslingen i juridiska sammanhang artikuleras och framställs som omanlig. Brottslingen infriar inte förväntningar på hur en man ska bete sig och frångår på så vis det manliga idealet, vilket är just den handling som patologiseras. Nilsson menar att:

Oförmåga att agera produktivt utgör det som patologiserar honom. Han uppfattas som icke normal i och med att han accepterar motgångar som oövervinnliga (Nilsson 1999:89).

Detta innebär att hans agerande ses som:

/.../ett brott mot det manliga ideal som tar form i de juridiska praktikerna /.../ de brister som tillskrivs gärningsmannen och som obevekligt omvandlar honom till en icke tillräknelig individ, är alltså grundade i praktikernas produktion av maskulinitet (Nilsson 1999:89).

Vad Nilsson säger, menar jag, är att gärningsmannen bryter mot den hegemoniska maskuliniteten, eller den diskursivt bestämda uppfattningen om maskulinitet.

Nilsson menar vidare att i en rättspsykiatrisk undersökning ger förövaren efter för bevisen som pekar på hans oförmåga att motsvara kraven på hur en man ska vara, och resultatet blir att han ses som "psykiskt instabil". Ord eller begrepp som neurotisk, obalanserad, självömkande och lynnig, fortsätter Nilsson, framställer honom som maskulint otillräcklig och definierar honom som sjuk. Beskrivningarna är inte bara beskrivande utan också, vad Nilsson menar att, Butler kallar för performativa handlingar och "de utgör diskursiva akter som förutom att producera eller 'göra' ett subjekt, också kontrollerar detsamma" (Nilsson 1999:95). Beteckningarna "psykiskt sjuk" eller "psykiskt störd" är svåra att ifrågasätta, betonar Nilsson, och blir således viktiga maktmedel i en diskursiv praktik. För att möjliggöra detta menar Nilsson att det krävs:

ett anti-reflexivt förhållningssätt, d v s en oreserverad tilltro till de etablerade tolkningsmodellerna /.../ anti-reflexivitet eller de juridiska praktikernas självblindhet utgör maktmedel som reproducerar normalitet och återinsätter det etablerade (Nilsson 1999:192).

Utifrån detta perspektiv blir begreppet "kontrollbehov" i den kontext som det presenteras i och genom att det inte förklaras av Rying, menar jag, förstätt som något icke normalt. Möjligheten att uppfatta våldet i relation till maskulinitet och till varför kvinnor inte använder våld i samma utsträckning, har reducerats och ersatts av en betydelse som låter förstå att detta våld i princip kan betraktas som avvikande. Detta får också till följd, menar jag, att gärningsmannen själv kan betrakta *brottet* som avvikande och således inte behöva ansvara för sina handlingar. Han blir ett maktlöst offer och brottet behöver inte ses i relation till hans maskulinitet och det kan således inte avmaskulinisera honom. Det hotar eller ifrågasätter inte hans maskulinitet och han kan återfå sitt kontrollbehov.

Den diskursiva sanningen blir en sanning om våldsmannen som skiljer sig från andra sanningar om våldets orsaker, och den kunskapsregim som i det här fallet avgör vad som är sant genom att avskilja psykisk sjuk från "normal" är den rättspsykiatriska diskursen. I ett utestängningssystem, förklarar Foucault (1991):

Förlitar sig viljan till sanning på institutionellt stöd. Den både förstärks och förnyas av en tröghet inom praktikerna /.../ den förnyas utan tvivel också, och på ett djupare sätt, av hur kunskap används inom ett samhälle – hur den värderas, distribueras, fördelas och så att säga attribueras (Foucault 1991:13).

I fallet *Dödligt våld mot kvinnor i nära relationer* menar jag att viljan till sanning förlitar sig på institutionellt stöd från rättspsykiatrin, och den objektiva sanningen är påverkad av ett

naturvetenskapligt funktionalistiskt perspektiv. Morrison (1995) uttalar att ett funktionalistiskt perspektiv utpekar de som inte följer lagen som subgrupp:

The normal position for individuals in the society is to agree with the definitions of right or wrong, and the small group who violate the law in this way evidence a maladjustment, or pathology, or a distinguishing feature which makes the different from the law abiding majority (Morrison 1995:13).

Jag vill argumentera för att det i detta fall blir viktigt att individrelatera brottet eftersom *det avvikande beteendet framhåller en icke representativ bild av gruppen "män"*. Jörgensen och Philips förklarar att: "när en grupp representeras följer en hel samhällsbild med, eftersom gruppen konstitueras i kontrast till andra grupper" (Jörgensen & Philips 2000:53). Att skilja ut gärningsmannen som avvikande från normen säkrar ordningens giltighet och garanterar genus stabilitet. Detta urskiljande möjliggörs vidare genom att den statistiskt sett relativt låga andel kvinnor som just dödas av närstående män kan framhållas (16 av 90). På så sätt kan eventuell misshandel som inte leder till döden, och misshandel eller mord på andra icke närstående personer, uteslutas vilket innebär att denna motsvarande höga andel kan definieras enligt andra termer. Med andra ord, så kommer man till den märkliga slutsatsen att det kan anses vara normalt att bruka våld mot en mer eller mindre okänd person på gatan, medan det är onormalt att göra det mot en närstående person i hemmet (se bilaga 3 "Brottsplatsfördelning"). *Statistisk representativitet skiljer ut det avvikande mot det genomsnittliga.*

Att maskulinitet och våld ligger väldigt nära varandra, att demonstrationen av fysisk styrka, aggressivitet och framåtanda, vilket Morrison betonar, "are facets of the ideal male personality and also factors of criminal behaviour" (Morrison 1995:400), är ingenting som tas i beaktande menar jag. Möjligheterna att jämföra föreställningen om den kriminelle och föreställningen om maskulinitet har uteslutits genom att gärningsmannens våld inte ses utifrån genus. Följaktligen ser jag att det därför blir svårt att se hur allvarligt nära personlighetsstörning som, enligt Ryings rapport, karaktäriserades som "impulskontrollstörningar eller avsaknad av/bristande empati" ligger föreställningen om maskulint beteende:

Boys are encouraged to be independent, self-sufficient, brave and daring, able to take risks and to go for what they want. By contrast, there is little in their upbringing to teach them to care, or to show that they care (Morrison 1995:400).

Wayne Ewing (1995) menar att potentialen till våld finns hos alla män, och att alla män kan vara våldsmän eftersom maskulina egenskaper är motsatsen mot feminina:

The abusive male – that is, the violent man of low self-esteem, high dependency needs, slow on affect, fearful of intimacy, poor in communicating emotions, and oriented to performance – the abusive male is every man (Ewing 1995:302).

3.4 Sammanfattande kommentar av analysen

Jag har nu visat att den nutida hållningen inom vetenskapen om brott, beaktandet av olika perspektiv, kan betraktas som en *diskursordning*. Men jag uppfattar förhållningssättet som traditionsenligt om man ser till tidigare teorier som också blandat deterministiska och konstruktivistiska perspektiv och där man i positivistisk anda sökt skapa objektiv vetenskap. Jörgensen och Philips menar att diskursiva praktiker där diskurser blandas på konventionellt sätt uppfattas vara "tecken på och en drivkraft i upprätthållandet av den dominerande diskursordningen och därmed den härskande sociala ordningen" (Jörgensen & Philips 2000:77). Det vill säga att denna diskursordning producerar och reproducerar föreställningar om män, kvinnor och samhället som bevarar ojämlika maktförhållanden. Fortfarande ses män som de normala subjekten genom att problemen utgår från konformitet och inte från genus. En möjlig anledning till att kön och genus undviks i rapporter om våldsbrott ser jag vidare som tecken på tvetydighet och ambivalens inom diskursordningen som råder på grund av de skilda perspektiven. Kön och genus kan inte, menar jag, problematiseras utifrån en ambivalent mittposition eftersom det är omöjligt att fastställa vad som är social konstruktion och vad som biologiskt eller genetiskt. Det blir än mer omöjligt att karaktärisera "olämpligt beteende" som medfött om man ska hänvisa till kön eller genus, eftersom statistiken visar att andelen män när det gäller våldsbrott är över 90 procent. Vilket är en problematik man hamnar i när det gäller mäns våld mot kvinnor där brottet relateras till individen och inte till genus. Detta ser jag som ett resultat av att man villkorlöst inbegriper både psykiska och sociala faktorer där summan av orsaksfaktorer resulterar i ett överdeterminerat subjekt vars handling ges ett flytande innehåll som kan appliceras fritt beroende på kontext.

I de tre första rapporterna framhålls inte subjektet och brottet behandlas som ett neutrum, vilket leder till att man producerar och reproducerar en föreställning om att män och våld kan betraktas som något normalt. Dessutom bidrar denna objektivitet dels till att dölja den politiska konstruktionen av kön och genus, och dels till att myter om samhället bevaras. Framför allt bevaras två myter: myten om den manliga sexualiteten som okontrollerbar och myten om jämställdhet. Objektiviteten döljer ideologin, och makten att osynliggöra subjektet har fräntagit subjektet dess politiska konstruktion. Att skillnader mellan kvinnor och män ska synas har förbisetts i en ideologi om jämställdhet, och konkret kunskap blir därigenom skiljd ifrån den diskursiva sanning som produceras. Att urskilja och framhålla ett genus blir omöjligt om myten om jämställdhet ska upprätthållas, och den till synes objektiva sanningen ställs därmed i djup kontrast till kunskapen om hur det verkligen är. Relationen mellan maskulinitet och våld blir inte

trovärdig i ett samhälle som förfäktar jämställdhet, eftersom det inte blir möjligt att framhålla skillnader.

Den fjärde och sista rapporten, där könet måste synliggöras, präglas istället av att synliggöra brottet som något avvikande. Här används den statistiska, den regelorienterade och den patologiska definitionen av avvikelse för att definiera brottet som något onormalt. Diskursordningen är tydligt påverkad och integrerad av den medicinska diskursen. Här är våldet, den brottsliga handlingen, i första hand inte längre relaterat till sociala faktorer utan brottet kan som flytande signifikant oväntat definieras enligt psykiska individuella faktorer. Ett ifrågasättande av varför just bara män skulle vara drabbade av denna psykiska störning har dock uteslutits. Sambandet mellan kunskap och handling blir presenterade utifrån olika världsbilder vilka leder till olika sociala handlingar där statistiken får stå som det avgörande beviset. Representativiteten möjliggör två olika positioner; normal eller inte normal, där tillträdet till positionen avgörs statistiskt. Makten att skydda och bevara har gjorts möjlig, där synliga dominans- och oppositionsrelationer, den situerade kunskapen, har avdramatiserats och naturaliserats. Relevanta strukturer, alla tecken på den bräcklighet som karaktäriserar en social konstruktion, har uteslutits och den giltiga sociala ordningen framställs i ett skimmer av lämpliga hypoteser som dränker det otänkbara. Jag vill argumentera för att konsekvensen av att inte ifrågasätta och/eller osynliggöra genus relation till våld, eller genus överhuvudtaget, blir att de strukturer man i själva verket avser att förändra istället kan upprätthållas. Relationen och organisationen mellan maskulint och feminint, mellan dominans och underordning, kan bevaras i en ideologi om jämställdhet.

4 AVSLUTANDE DISKUSSION

Det är kanske inte så svårt att förstå att våld och brott är någonting som kan uppstå under yttre förhållanden som bidrar till begränsade individuella möjligheter. Men det går *inte* att vara tillfredsställd med ett sådant svar eftersom det bara gäller för ena halvan av befolkningen. Marginalisering kan inte ses som något universellt problem när det gäller våld eftersom andelen våldsförbrytare till över 90 procent är män. Inte heller går det att ange alkoholvanor, etnicitet eller psykiskt störning som en orsak till våld så länge man bara pratar om män. Man *måste* fråga sig varför nästan bara män är utövar våld, och de måste man göra genom att synliggöra och ifrågasätta de normer och de ideologier som genomsyrar den samhälleliga synen på maskulinitet och våld. Man måste förstå att normer och ideologier i grunden är tvång och förtryck, att de tvingar individer till att bete sig och handla på specifika sätt för att bli accepterade. Kanske kan Hearn (1990) förslag om kritisk granskning av diskontinuiteten mellan män och kvinnor i samband med andra dikotomier vara en väg att gå för att förändra maskulinitetsmönster och inställningen till våld som problemlösande.

Genusordningen och genusstrukturen – den kulturella men bräckliga kontrasten, och dominansförhållandet, mellan maskulinitet och feminitet – tvingar fram försvar. Feminin och maskulin konstruktion kräver som oppositioner ett förkastande av varandras motsatser, och en normerande sexualitet kräver förkastande av alla andra former av sexualitet. Men verkligheten fungerar inte efter tvingande strukturer därför uppstår också kriser, både individuella och institutionella. Om maskulin konstruktion innebär att forma attityder som står i direkt motsvarighet till ett våldsamt beteende är det kanske inte så konstigt att en del blir mer eller mindre odisciplinerade krigare. Att stora pojkar inte ska gråta, eller att svaghet inte ska ingå i receptet på maskulinitet är en inhuman inställning. Våld är inhumant.

Om mäns våld mot kvinnor bara kan ske "ifall omgivningen blundar eller tigande samtycker" och att ingen kvinna skulle utsättas för mäns våld "om inte någon blundar för och på ett omedvetet sätt osynliggör förövaren" som Margareta Winberg uttalade, vill jag fråga mig: Är det troligt att våldet mot alla – män, kvinnor och barn – bara kan ske under dessa omständigheter? Finns det en möjlighet att eliminera våldet genom att öppna ögonen, ifrågasätta och synliggöra förövaren? Det kunde åtminstone vara en början eftersom våld otvivelaktigt inte kan förutsättas som en normal samhällsföreteelse.

Jag har argumenterat för att maskulinitet och våld diskursivt har normaliserats genom att genus inte har ifrågasatts och/eller osynliggjorts av olika orsaker. Hur sann eller falsk min tolkning av dessa orsaker är kan självklart prövas genom intersubjektivitetstest. Tolkningen förblir dock individuell och måste därigenom prövas mot den sanning som produceras av den

eller de diskurser som har ifrågasatts. Eftersom min avsikt inte har varit att fastställa sanning eller lögn utan istället se på *vad* som har sagts och *hur* det har sagt är det inte en sanning i förhållande till en annan sanning, utan en *tolkning* av en sanning och en tolkning av vilka samhällliga konsekvenser denna sanning får.

5 LITTERATURFÖRTECKNING OCH BILAGOR

Böcker

- Abrams, Philip 1982. *Historical Sociology*. USA: Cornell University Press.
- Bly, Robert, 1991. *Jäm Hans. En bok om män*. Västerås: ICA-förlaget AB.
- Boglund, Anders, Eliason, Sven, Månson, Per, 1998. *Kapital, rationalitet och social sammanhållning* Stockholm: Bokförlaget Rabén Prisma
- Bourdieu, Pierre, 1999. *Den manliga dominansen*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB.
- Brod, Harry, 1995. "Pornography and the alienation of male sexuality" ur Kimmel Michael S & Messner Michael A, 1995. *Men's lives*. Needham Heights Mass. USA: A Simon & Schuster s 393-395.
- Buchbinder, David, 1994. *Masculinities and Identities*. UK: University College London Press.
- Butler, Judith, 1999. *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. New York, USA: Routledge.
- Connell Robert W, 1995. "Masculinity, violence and war" ur Kimmel Michael S & Messner Michael A, 1995. *Men's lives*. Needham Heights Mass. USA: A Simon & Schuster s 125-130.
- Connell Robert W, 1996. *Maskuliniteter*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos.
- Connell Robert W, 2000. *The Men and the Boys*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Ekenstam, Claes, Frykman, Jonas, Johansson, Thomas, Kousmanen, Jari, Ljungren, Jens & Nilsson, Arne 1998. *Rädd att falla. Studier i manlighet*. Södertälje: Gidlunds förlag.
- Eliasson, Mona 1997. *Mäns våld mot kvinnor*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.
- Estrada, Felipe, 1999. *Ungdomsbrottslighet som samhällsproblem*. Avhandling Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms Universitet.
- Ewing, Wayne, 1995. "The civic advocacy of violence" ur Kimmel Michael S & Messner Michael A, 1995. *Men's lives*. Needham Heights Mass. USA: A Simon & Schuster s 301-306.
- Foucault, Michel 1991. *Diskursens ordning* Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag.
- Foucault, Michel 1998. *The Will to Knowledge. The History of Sexuality:1*. England: Penguin Books Ltd.
- Giddens, Anthony 1998. *Sociologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Hearn, Jeff & Morgan, David 1990. *Men, masculinities & social theory*. UK: Unwin Hyman Ltd.
- Herek, Gregory, 1995. "Psychological heterosexism and anti-gay violence: the social psychology of bigotry and bashing" ur Kimmel Michael S & Messner Michael A, 1995. *Men's lives*. Needham Heights Mass. USA: A Simon & Schuster s 341-342.
- Hilte, Mats, 1996. *Avvikande beteende – en sociologisk introduktion*. Lund: Studentlitteratur.
- Jørgensen, Winter Marianne & Philips Louise, 2000. *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Kaufman, Michael, 1995. "The construction of masculinity and the triad of men's violence" ur Kimmel Michael S & Messner Michael A, 1995. *Men's lives*. Needham Heights Mass. USA: A Simon & Schuster Company s 13-24.
- Kimmel Michael S & Messner Michael A, 1995. *Men's lives*. Needham Heights Mass. USA: A Simon & Schuster Company.
- Kvale, Steinar, 1997. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lehne, Gregory, 1995. "Homophobia among men: supporting and defining the male role" ur Kimmel Michael S & Messner Michael A, 1995. *Men's lives*. Needham Heights Mass. USA: A Simon & Schuster s 325-334.
- Messerschmidt, James, 1993. *Masculinities and Crime. Critique and Reconceptualization of Theory*. Lanham, Maryland, USA: Rowman & Littlefield Publishers.
- Maynard, Mary & Winn, Jan, 1997. "Women, violence and male power" ur Robinson, Victoria & Richardson, Diane, 1997. *Introducing Women's Studies*. USA: New York University Press s 175-197.
- Miles, Rosalind, 1992. *Manlighetens riter*. Falun: Scandbook AB.
- Morrison, Wayne, 1995. *Theoretical criminology: from modernity to post-modernism*. London, UK: Cavendish Publishing Ltd.
- Nilsson, Bo 1999. *Maskulinitet*. Umeå: Boréa Bokförlag .
- Olsson, Monika & Wiklund, Gunilla 1997. *Våld mot kvinnor*. BRÅ-rapport 1997:2. Brottsförebyggande rådet, Stockholm: Printus.
- Pettman, Jan Jindy, 1996. *Worlding Women. A feminist international politics*. Sydney, AUS: Garamond.
- Pleck, Joseph H, 1995. "Men's power with women, other men, and society" ur Kimmel Michael S & Messner Michael A, 1995. *Men's lives*. Needham Heights Mass. USA: A Simon & Schuster Company s 7-10.
- Robinson, Victoria & Richardson, Diane, 1997. *Introducing Women's Studies*. USA: New York University Press.
- Sahlin, Ingrid, 1999; "Diskursanalys som sociologisk metod"; ur Sjöberg, Katarina, 1999. *Mer än kalla fakta. Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.
- Segal, Lynne, 1999. *Why feminism?* Oxford, UK: Blackwell Publishers Ltd.
- Skeggs Beverly, 1997. *Att bli respektabel*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos.
- Smirthwaite, Goldina(red), Folkesson, Per, Nordberg, Marie, 2000. *Hegemoni och mansforskning* Karlstad: Universitetstryckeriet.

Tidskrifter, tidningar, rapporter och annan media

- Butler, Judith, 1997. "Det performativa könet" ur Res Publica vol. 35/36 1997 nr 1 / 2 s. 13-36.
- Lindholm, Margareta, 1993. Lesbiska perspektiv. Gender Trouble. Tvärtanten 1/93
- Martens, Peter, 1998. "Sexualbrott". Ur BRÅ-Rapport 1998:2 Brottsutvecklingen i Sverige 1995-1997 av Jan Ahlberg.
- Olsson, Monika, 1998. "Misshandel". Ur BRÅ-Rapport 1998:2 Brottsutvecklingen i Sverige 1995-1997 av Jan Ahlberg.
- Ryning, Mikael, 1998. "Dödligt våld och försök till mord eller dråp". Ur BRÅ-Rapport 1998:2 Brottsutvecklingen i Sverige 1995-1997 av Jan Ahlberg.
- Nationella sekretariatet för Genusforskning, 1999. *Kön eller genus?* Göteborg.
- Ryning, Mikael, 2001. Dödligt våld mot kvinnor i nära relationer. BRÅ-Rapport 2001:11.

Brottsförebyggande rådets hemsida. www.bra.se. 2002-01-18.

Dagens Nyheter på nätet. www.dn.se 2001-08-29.

Kön och våld – ett nordiskt forskningsprogram 2000-2004. www.mansforskning.no/ut1001.php3 2001-08-20

Regeringens hemsida. www.naring.regeringen.se/fragor/jamstallldhet/statistik.htm 2002-03-14, www.regeringen.se/2002-05-02.

5.1.1 Bilagor

Nr	Statistik från Statistiska Centralbyrån SCB. www.scb.se	Datum
1	Lagförda brott mot brottsbalken. Lagförda brott efter ålder.	
2	Statistik från Brottsförebyggande rådet (BRÅ) Hela landet. Personer lagförda för brott efter huvudbrott, ålder och kön 2000.	2002-01-18
3	Från BRÅ-rapport <i>Dödligt våld mot kvinnor i nära relationer</i> Ryning 2001:11 Tabell 4. Motiv till dödligt våld mot kvinnor i nära relationer i Sverige, perioden 1990-1999. Tabell 9. Offrens födelseland vid dödligt våld mot kvinnor i nära relationer i Sverige, perioden 1990-1999. Tabell 5. Brottsplatsfördelning vid dödligt våld mot kvinnor i nära relationer.	

Bilaga 1

Statistiska centralbyråns hemsida

<http://www.scb.se/publkat/levnadsforh/lathund.asp> 2001-11-28

2000-talets första utgåva av den välkända fickboken

På tal om kvinnor och män. Lathund om jämställdhet synliggör utvecklingen i Sverige med aktuell statistik inom många olika områden.

Lagförda för brott mot brottsbalken 1998

Antal och könsfördelning (%)

(Källa: Brottsförebyggande rådet)

Huvudbrott	Antal		Könsfördelning	
	Kvinnor	Män	Kv	M
Brott mot person	1 100	10 970	9	91
Brott mot liv och hälsa	750	7 590	9	91
därav misshandel	670	6 720	9	91
Brott mot frihet och frid	310	2 670	10	90
Sexualbrott	10	650	1	99
därav våldtäkt	-	120	-	100
Brott mot förmögenhet	11 210	29 240	28	72
Tillgreppsbrott	9 820	21 440	31	69
därav snatteri	7 750	9 330	45	55
stöld	1 700	7 660	18	82
bilstöld	120	1 950	6	94
rån	20	520	3	97
Bedrägeri	740	3 000	20	80
Förskingring	290	1 010	22	78
Brott mot borgenär	100	1 020	9	91
Skadegörelse	260	2 780	9	91
Brott mot allmänheten	690	1 350	34	66
Brott mot staten	400	3 870	9	91
Totalt	13 390	45 430	23	77

Lagförda brott efter ålder 1998

Antal i 1 000-tal

Huvudbrott	Ålder					
	15-20		21-39		40-	
	Kv	M	Kv	M	Kv	M
Brott mot brottsbalken	5	14	5	20	4	12
Brott mot trafikbrottslagen	0	3	1	9	1	8
Brott mot narkotikastrafflagen	0	1	1	4	0	1
Brott mot övriga specialstraffrättsliga förf.	0	3	2	16	2	14
Totalt	6	20	8	49	7	34

Bilaga 2

BROTTSFÖREBYGGANDE RÅDET

http://www.bra.se/extra/statistics/extra_view 2002-04-12

Hela landet

Personer lagförda för brott efter huvudbrott, ålder och kön 2000

<i>Huvudpåföljd</i>	Antal lagförda totalt	därav 15-20 år antal	15-20 år procent	Därav kvinnor antal	Kvinnor procent
SAMTLIGA BROTT	118 721	22 775	19	18 497	16
Brott mot brottsbalken	50 660	15 196	30	10 629	21
3-7 kap. Brott mot person	11 857	3 398	29	1 122	9
Därav Mord och dråp	150	18	12	8	5
Misshandel inkl. grov	7 852	2 487	32	741	9
Sexualbrott	675	97	14	11	2
Därav våldtäkt	121	13	11	-	-
8-12 kap. Brott mot förmögenhet	33 408	10 311	31	8 500	25
Därav stöld inkl. grov	8 645	2 800	32	1 495	17
Snatteri	13 358	3 380	25	5 617	42
Tillgrepp av fordon	1 728	993	57	83	5
Rån inkl. grovt	797	463	58	27	3
Bedrägeri	3 292	674	20	626	19
Skadegörelsebrott	2 798	1 366	49	208	7
13-15 kap. Brott mot allmänheten	1 864	750	40	657	35
16-20 kap. Brott mot staten	3 531	737	21	350	10
Brott mot trafikbrottslagen	23 574	3 044	13	2 473	10
Därav rattfylleri inkl. grovt	8 965	779	9	871	10
Brott mot narkotikastrafflagen	8 055	1 569	19	1 352	17
Därav ringa narkotikabrott	5 838	1 342	23	1 074	18
Grovt narkotikabrott	327	23	7	29	9
Brott mot övriga specialstraffrättsliga författningar	36 432	2 966	8	4 043	11
Därav varusmuggningslagen	4 133	563	14	743	18

Bilaga 3

Från BRÅ-rapport "Dödligt våld mot kvinnor i nära relationer" av Mikael Rying 2001:11.

Tabell 4. Motiv till dödligt våld mot kvinnor i nära relationer i Sverige, perioden 1990-1999. Antal och andel (procent) (s 21).

	Antal	Andel
Separationsproblem	60	42
Svartsjuka	26	18
Psykisk sjukdom	20	14
Missbruk	14	10
Ekonomiska skäl	8	6
Övrigt	14	10
Summa	142	100
Bortfall: 22 fall (13 procent)		

Tabell 9. Offrens födelseland vid dödligt våld mot kvinnor i nära relationer i Sverige, perioden 1990-1999. Antal och andel (procent) (s28).

	Offer		Gärningsmän	
	Antal	Andel	Antal	Andel
Sverige	115	70	104	63
Övriga Norden	12	7	12	7
Övriga Europa	17	10	23	14
Mellanöstern/Asien	14	9	19	12
Mellan/Sydamerika	3	2	2	1
Afrika	2	1	3	2
Övriga länder	1	1	1	1
Summa	164	100	164	100

Tabell 5. Brottsplatsfördelning vid dödligt våld mot kvinnor i nära relationer i Sverige, perioden 1990-1999. Antal och andel (procent).

	Antal	Andel
Bostäder	132	80
Närområde, bostäder	9	5
Allmänna platser	19	12
Nöjesrelaterade platser	1	1
Övriga platser	3	2
Summa	164	100